

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Biblioteks- och informationsvetenskap

”Inte ville jag gådär som ett förvuxet
småbarn...”

En undersökning om högstadieflickors biblioteksvanor på
folkbibliotek

Maria Carlén

Magisteruppsats, 20 poäng, vt 2003
Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Handledare: Lena Kjersén-Edman

Uppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap, nr 158

ISSN 1650-4267

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Inledning.....	2
Syfte	3
Avgränsningar.....	3
Frågeställningar	4
Metod	4
Mina undersökningsbibliotek.....	6
Aktuellt forskningsläge.....	7
Teori.....	13
Bakgrund	16
Flickbokens identitet och flickors läsning	16
Ungdomar på folkbibliotek – en historisk tillbakablick.....	18
Tonårsflickans utveckling.....	21
Undersökningen.....	24
Hur undersökningen gick till.....	24
Åldersfördelning	24
Hur informanterna svarade på frågorna:	24
Intervju med barnbibliotekarie, Täby Huvudbibliotek	35
Intervju med vuxenbibliotekarie, Täby Huvudbibliotek	37
Intervju med två biblioteksmedarbetare, Dieselverkstadens Bibliotek.....	39
Analys.....	42
Lokalerna	42
Anknytning till teoriavsnittet.....	43
Bibliotekets utbud och hur tonåringar använder sig av det	46
Bokprat för ungdomar	48
Bemötandet.....	50
Sammanfattning.....	54
Källförteckning.....	55
ENKÄT: Högstadieflickor på bibliotek.....	58

Inledning

Tonåringar och bibliotek - är det en omöjlig kombination eller något som är värt att satsa på? Jag tror att folkbiblioteket skulle kunna betyda mycket mer för dagens yngre tonåringar än vad det gör idag, men frågan är vad de tycker själva. Använder de biblioteket främst för att låna en dator med Internetuppkoppling? Går de till biblioteket för att träffa klasskompisar och plugga tillsammans? Eller går de flesta högstadieelever nu inte alls till biblioteket på sin fritid? Många undersökningar har gjorts om bibliotekens betydelse för mindre barn och om barn i den s.k. ”slukarådern”, dvs. barn mellan ca nio och tolv år. Även i verkligheten ute på biblioteken är det tydligt att det är en grupp man satsar på. Biblioteksbesök med bokprat anordnas för ”slukarbarn” genom skolan i många kommuner. Det är naturligtvis bra, men vad händer *sen*? Var på biblioteket hör de ungdomar hemma som kommit in i tonåren och inte längre är samma ivriga barn som velat låna hem fler böcker än de orkat bära om Bert, Julia, Pippi och allehanda spöken?

Min uppfattning är att högstadieflickors läsande ofta sätts i bakgrunden och att resurser och tid hellre läggs ner på arbetet med att stimulera läslusten hos läsovilliga pojkar. Naturligtvis är detta en viktig uppgift, men det behöver inte betyda att man inte kan satsa på flickors läsning och läsutveckling också. Deras läsintresse bör uppmuntras och uppmärksammas.

Tonåren är ju en tid då man är ”mitemellan”, varken barn eller vuxen. Därför är det intressant att försöka få en uppfattning om på vilken biblioteksavdelning de yngre tonåringarna själva tycker att de passar in. Det kan nog vara lätt att som tonåring bli ”bortskrämd” av alla mammor med småbarn och barnvagnar på barnavdelningen. Inte blir det bättre av att det ibland bara finns pyttesmåbarnstolar i skrikiga färger att sitta på. På vuxenavdelningen kanske det å andra sidan känns lite snopet att som tonåring bli hänvisad till en ensam liten hylla längst bort med böcker för Unga Vuxna. 1995 pågick en debatt i tidskriften *Biblioteksbladet* om ungdomar och bibliotek. Den dåvarande redaktionssekreteraren Annina Rabe kommenterade debatten. Hon förstod mycket väl att ungdomarna drog sig för att komma till biblioteket, och mindes hur vilsen hon själv känt sig:

När jag läser flera av dessa artiklar, hur välmenande och välskrivna de än är, minns jag varför jag själv, trots ett brinnande bok- och mediaintresse, med yttersta motvilja besökte bibliotekens barn- och ungdomsavdelningar under mina tonår. Ungdomsavdelningarna var som ett slags förlängda barnavdelningar. Glada färger och pigga teckningar, mjuka kuddar och mängder med slitna bilderböcker påminde mig om den värld jag just höll på att lämna bakom mig. Inte ville jag gå där som ett förvuxet småbarn.¹

Rabe berättar även om ett experiment som gick ut på att hålla ett folkbibliotek öppet till klockan 23 på fredagar för att locka ungdomar, vilket förstäligen nog inte föll väl ut.² Bibliotekarien Dag Jonasson skriver i sin debattartikel i samma nummer av *Biblioteksbladet* att en av orsakerna till att ungdomarna inte kommer till biblioteket är "bibliotekariernas ointresse och brist på kunskap om ungdomskulturen".³ Vidare menar han att barn- och ungdomsbibliotekarierna i för hög grad inriktar sig på verksamhet för barn upp till 12-års åldern och inte på allvar bryr sig om tonåringarna.⁴ Är situationen densamma idag eller har något hänt under de senaste åren?

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur flickor som går på högstadiet, och alltså är mellan 13 och 16 år, använder sig av folkbiblioteket. Jag tror att denna grupp kommer i skymundan i forskningssammanhang inom Biblioteks- och Informationsvetenskap. Visst har det gjorts ett fåtal undersökningar om tonårsflickors biblioteksanvändning, men dessa är i huvudsak inriktade på skolbibliotek. Hur väl tillgodoses flickors behov ute på folkbiblioteken?

Förutom att diskutera hur högstadies flickor använder sig av folkbiblioteket tänker jag undersöka hur de tycker att de blir bemötta av bibliotekarierna på barnavdelningen respektive vuxenavdelningen. Dessutom kommer jag att ta reda på vad några flickor själva tycker borde ändras på folkbiblioteket för att man bättre ska tillmötesgå deras behov och önsknings. Bibliotekariernas åsikter om denna målgrupp som biblioteksbesökare kommer också att diskuteras.

Avgränsningar

De bibliotek jag undersökt har inte någon funktion utöver att vara folkbibliotek. Jag har alltså inte tagit reda på hur det förhåller sig på skolbibliotek eller integrerade folk-

¹ Rabe, Annina, "Inte ville jag gå där som ett förvuxet småbarn...", *Biblioteksbladet* 2 1995, s. 41.

² Rabe, 1995, s. 41

³ Jonasson, Dag, "Biblioteken struntar i ungdomskulturen – eller upphörde livet 1970?", *Biblioteksbladet* 2 1995, s. 40 f.

⁴ Jonasson, 1995, s. 40.

och skolbibliotek. Mina undersökningsbibliotek är Täby Huvudbibliotek samt i viss mån Dieselverkstaden. På Täby Huvudbibliotek har jag gjort en enkätundersökning bland högstadies flickor samt intervjuer med personalen; på Dieselverkstaden har jag enbart intervjuat personalen. Att genomföra enkätundersökningen på båda biblioteken hade varit intressant men det rymdes inte inom ramen för detta arbete. Därför valde jag i stället att genomföra själva enkätundersökningen på endast ett bibliotek, för att sedan dra paralleller till resultaten på det andra biblioteket.

Att jag avgränsat mig till att enbart skriva om flickor beror på att det redan har gjorts aktuella undersökningar om högstadiepojkar och deras biblioteksvanor.⁵

Frågeställningar

Den övergripande frågeställningen i denna uppsats är:

- Hur använder högstadies flickor folkbiblioteket idag?

Jag har delat upp min huvudsakliga frågeställning i fyra mindre:

- Vad erbjuder folkbibliotekets barn- respektive vuxenavdelningar dagens högstadies flickor vad gäller medier och programverksamhet?

- Hur använder sig denna målgrupp av folkbibliotekets tjänster och utbud?

- Hur blir flickorna bemötta av bibliotekarierna på barn- respektive vuxenavdelningen?

- Vad har flickorna själva för önskemål om hur ett folkbibliotek ska vara utformat och vad ska det erbjuda unga tonårsflickor vad gäller medier och programverksamhet?

Metod

Min undersökningsmetod består av en kvantitativ och en kvalitativ del. För att besvara mina frågeställningar använde jag mig av både skriftliga enkäter och muntliga intervjuer. Enkäterna riktar sig till högstadies flickor och består av 21 frågor som rör deras biblioteksvanor och uppfattningar om bibliotek. Eftersom jag i första hand undersöker användandet av bibliotek hos denna grupp och inte icke-användandet delade jag ut enkäten på plats, dvs. på biblioteket. Jag övervägde att kontakta en högstadieskola och hitta mina informanter där, men insåg att jag då skulle få svar från

⁵ T.ex. i magisteruppsatsen *Pojkarna mot strömmen. En studie kring några läsintresserade pojkars läs- och biblioteksvanor* av Jenny Hultqvist och Helen Isaksson, framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr 2000:64.

många ungdomar som inte brukar gå till biblioteket. Dessa ungdomar skulle följaktligen inte ha så många åsikter om bibliotekets verksamhet.

Majoriteten av frågorna har fasta svarsalternativ för att göra dem enkla och lättförståeliga och för att man skulle kunna dra tydligare slutsatser från dem. Frågorna har i regel också ett svarsalternativ som är neutralt. Några frågor har följdfrågor, vilket innebär att alla informanter inte behövde svara på alla frågor. Jag har endast använt mig av *en* öppen fråga, men valt att ge plats för egna kommentarer på ett flertal frågor. Enkäterna delades ut av mig på biblioteket och då det inte tar någon längre tid fylla i dem (mellan fem och tio minuter) såg jag till att finnas på plats så att informanterna kunde lämna in dem direkt till mig när de var klara.

Jag tror att det var viktigt att enkäterna fylldes i på plats och sedan lämnades in direkt till mig; det motverkade troligtvis ett större bortfall. Dessutom fanns det ju möjlighet att vid eventuella tvetydigheter fråga mig direkt. Om enkäterna hade skickats ut kunde det ha uppstått osäkerhet: Är det verkligen rätt person som fyller i enkäten? I vilken situation? Personen ifråga kanske är i en mycket stressad situation eller gör något annat samtidigt t.ex. ser på TV eller pratar i telefon när hon svarar på frågorna? Om informanten är mycket trött eller ur form kan det naturligtvis påverka svaren på ett negativt sätt. Min intention var att få in 40 ifyllda enkäter, vilket jag också fick. Bortfallet låg på tre personer.

Den kvalitativa delen av undersökningen består av intervjuer som genomfördes på samma bibliotek där enkäterna delas ut dvs. på Täby Huvudbibliotek samt på Dieselverkstadens bibliotek. Intervjuerna gjordes efter att enkäterna samlats in och sammanställts eftersom intervjufrågorna till viss del bygger på enkätsvaren. Jag ville få bibliotekariernas synpunkter på mina informanternas biblioteksanvändande. Alla intervjuerna ägde rum på biblioteken, utom en som tyvärr fick besvaras via mail p.g.a. sjukdom. Intervjufrågorna handlar om det aktuella bibliotekets utbud av medier och programverksamhet för högstadies flickor och hur bibliotekarierna uppfattar biblioteksbetendet hos denna målgrupp.

Jag har intervjuat både barnbibliotekarier och bibliotekarier på vuxenavdelningen för att se hur medieutbudet för och attityden till ungdomar skiljer sig mellan avdelningarna. (Detta gäller Täby Huvudbibliotek. På Dieselverkstadens bibliotek finns inga vuxenbibliotekarier eftersom verksamheten endast riktar sig till ungdomar). Intervjuerna tog ungefär 20 minuter och följde en fast intervjumall, som dock skiljde sig något mellan de olika intervjuerna. Jag har fått informanternas godkännande att publicera deras namn i uppsatsen.

Mina undersökningsbibliotek

På Täby Huvudbibliotek genomförde jag enkätundersökningen och intervjuade personalen. På Dieselverkstadens bibliotek genomförde jag endast intervjuer som till viss del kom att bygga på enkäterna från Täby Huvudbibliotek för att på så sätt jämföra verksamheterna. De två biblioteken skiljer sig en hel del ifrån varandra och därför ska jag nu beskriva dem.

Täby Huvudbibliotek har funnits sedan 1972. Det ligger i Täby kommun ca 2 mil från Stockholm. Täby är en rik kommun med hög utbildningsnivå. Kommunen är 66 kvadratkilometer stor och har ca 60 000 invånare. Medelåldern är 31,9 år.⁶ 12 procent av kvinnorna samt 14 procent av männen är födda utomlands. 48 procent av Täbys invånare har eftergymnasial utbildning av något slag.⁷ 1,8 procent är arbetslösa.⁸

Täby Huvudbibliotek ligger i Täby Centrum. Lokalerna är stora och ljusa och biblioteket har en vuxenavdelning med stort utbud av skön- och facklitteratur samt en tidskriftsavdelning med läsplatser. En särskild hylla för Unga Vuxna finns. Referensavdelningen med tillhörande läsplatser ligger på övervåningen. Barn- och ungdomsavdelningen på Täby Huvudbibliotek har en omfattande programverksamhet med bl.a. dramalekar, filmvisning och sagoberättande. På vardagarna turas de två barnbibliotekarierna om att ha "bokprat" för elever på grundskolan upp till sjätte klass. För ett par år sedan var barn- och ungdomsavdelningen med i ett projekt som gick ut på att göra det lättare för barnen att hitta på biblioteket. Det projektet föll väl ut.⁹ Mer om projektet finns att läsa längre fram under rubriken "Aktuellt forskningsläge".

Dieselverkstaden och **Dieselverkstadens bibliotek** invigdes så sent som i september 2002 och ligger i en vacker tegelbyggnad i Sickla industriområde, Nacka. Det är ett modernt kulturhus som förutom biblioteket innehåller bl.a. två teaterscener, konstgallerier, klättervägg och café. Nacka är större än Täby med sina 100 kvadratkilometer och 77 000 invånare. 38,5 procent av invånarna har eftergymnasial utbildning. 16 procent av invånarna är av invandrarbakgrund.¹⁰ 2 procent av invånarna är arbetslösa¹¹. Biblioteket har ett tydligt uppdrag att rikta in sig på barn och ungdomar. Man vill undvika att fixera sig vid just den tryckta boken - här får alla

⁶ Täby Kommuns hemsida, www.taby.se, (länken Om kommunen / Täby i siffror).

⁷ enligt information från Täby Kommuns informationsavdelning telefonnr. 08 - 768 93 83.

⁸ Arbetsförmedlingens

hemsida:

www.ams.se/admin/Documents/ams/arbdata/arblos/2003/arb0303k.pdf.

⁹ Uppgifterna i detta stycke kommer från iakttagelser och informella samtal med personalen.

¹⁰ enligt information från Nacka kommuns informationsavdelning telefonnr 08 - 718 91 15.

¹¹ Arbetsförmedlingens

hemsida:

www.ams.se

[/admin/Documents/ams/arbdata/arblos/2003/arb0303k.pdf](http://admin/Documents/ams/arbdata/arblos/2003/arb0303k.pdf).

medier plats såsom DVD-filmer, CD-skivor och TV-spel. Bibliotekets inköp av medier och dess profilering baserar sig delvis påsynpunkter som personalen inhämtat genom att fråga ungdomar. Framöver är det även meningen att ungdomar själva ska få vara med i olika referensgrupper.¹²

Att jag valt de här två biblioteken beror på flera faktorer. Täby Huvudbibliotek är mitt eget närbibliotek och jag känner till det väl som låntagare. Det är ett äldre och mer traditionellt bibliotek med välbesökt barnverksamhet. Dieselverkstaden valde jag därför att det är ett nytt och spännande bibliotek som satsat på att driva en biblioteksverksamhet baserad på ungdomars egna önskemål.

Aktuellt forskningsläge

Det har inte forskats mycket kring tonårsflickors biblioteksvanor på folkbibliotek. Ett par läsvaneundersökningar har genomförts, men de är huvudsakligen inriktade på skolbibliotek. Jag har dock hittat annan litteratur som är av intresse även om den inte direkt sammanfaller med mitt ämnesval och mina frågeställningar.

Maria Ulfgard har uppmärksammat tonårsflickors läsning i avhandlingen *För att bli kvinna – och av lust* som kom ut 2002.¹³ Hon har följt tjugo 15- och 16-åriga flickors läsning under två år. Ulfgards avhandling är viktig att nämna då den uppmärksammar flickors läsande, även om den inte riktigt passar in i min undersökning genom att den undersöker tonårsflickors läsvanor i allmänhet och inte riktar in sig på biblioteksutnyttjandet. Ulfgards huvudsakliga frågeställning är: Vad läser unga flickor och vilken är deras attityd till läsning? Sina resultat har Maria Ulfgard kommit fram till genom att ta del av flickornas åsikter och tankar kring tre olika böcker.¹⁴ Samtalen om och arbetet med böckerna har skett i flickornas skolmiljö, oftast inom ramen för svenskundervisningen. Ulfgards resultat visar bl.a. att de böcker som flickorna valt att läsa speglar deras egna liv. De uppskattar att läsa sådant som de kan känna igen sig i och att läsa om personer de kan relatera till; som känns ”verkliga”. Flickornas starka inlevelse i böckerna är tydlig. Sambandet mellan litteraturundervisningen i skolan och flickornas val av böcker för fritidsläsning visade sig vara svagt. De påverkas i stället mer av tips t.ex. från kompisar och föräldrar, främst sina mammor. Hur mycket flickorna i undersökningen använder sig av

¹² enligt Axiells hemsida, www.axiell.se/234_nack.html.

¹³ Ulfgard, Maria, 2002, *För att bli kvinna – och av lust. En studie i tonårsflickors läsning*.

¹⁴ Böckerna som användes var: *Wild Hearts - ny i stan* av Cherie Bennett, *Lilla Marie* av Mats Wahl och *Mannen som kunde tala med hästar* av Nicholas Evans.

folkbiblioteket för att hitta lämpliga böcker nämns endast kort och sägs bero på tillgången till bra böcker i hemmet samt avståndet till biblioteket.

Aktuell statistik visar att klyftorna inom bokläsningen ökar. Både de som inte läser alls och de som läser mycket (de sistnämnda är flickor från medelklasshem) blir fler. Detta framgår ur undersökningen *TV och bokläsning – samspel eller konkurrens? Bokens ställning i mediekonkurrensen över tre decennier* som gjordes 2002 vid Lärarutbildningen på Malmö Högskola.¹⁵ Författarna till undersökningen har två frågeställningar: Har läsvanorna bland barn och ungdomar förändrats under de tre senaste decennierna? Är det verkligen så att TV-tittandet stjälar tid från bokläsningen och därför är ett hot mot bokens ställning i dagens samhälle? Resultaten visar att barn och ungdomar faktiskt ägnar något *mer* tid åt läsning nu på 2000-talet jämfört med på 1980- och 90-talen, trots den ökade mediekonkurrensen. Flickor läser fortfarande betydligt mer än pojkar, oavsett social bakgrund. Läsning ses förmodligen som en feminin sysselsättning och det finns forskning som menar att flickor som grupp är överlägsna pojkar beträffande läs- och skrivförmåga.¹⁶

I en magisteruppsats kallad *Bokmal eller datanörd. En studie i högstadielevs läs- och biblioteksvanor* (1999) undersöker Maria Andersson vad högstadielever läser, varför de läser och var de får tag på det de läser.¹⁷ Vidare diskuteras deras biblioteksvanor och deras åsikter om skolbiblioteket samt folkbiblioteket. Undersökningen genomfördes på två skolbibliotek och ett folkbibliotek genom enkäter som delades ut till ungdomar och intervjuer med biblioteksanställda. Resultaten visade att högstadielever främst lånar skönlitteratur samt läser dagstidningar och veckotidningar på biblioteket. Facklitteratur läses minst. De flesta använder folkbiblioteket främst till att låna böcker, men att söka information och studera är också vanligt.

De yngre eleverna är mer positivt inställda till läsning än de äldre. 41 procent i årskurs 7 anger att de tycker om att läsa, att jämföra med 24 procent respektive 32 i årskurs 8 och 9. Många elever läser i perioder och skulle vilja läsa mer men hinner inte p.g.a. skolarbete och fritidssysselsättningar. Elever i årskurs 9 efterfrågar, naturligt nog, mer vuxenlitteratur än yngre högstadielever. De flesta får tag på böcker att läsa i hemmet eller på folkbiblioteket. Många anger att de är missnöjda med skolbiblioteket. 27 procent av eleverna besöker folkbiblioteket en gång i månaden och 33 procent mer sällan. Den intervjuade barnbibliotekarien på folkbiblioteket säger att det kommer få

¹⁵ Johnsson-Smaragdi, Ulla, 2002, *TV och bokläsning – samspel eller konkurrens? Bokens ställning i mediekonkurrensen över tre decennier*.

¹⁶ Johnsson-Smaragdi, 2002, s. 18.

¹⁷ Andersson, Maria, 1999, *Bokmal eller datanörd. En studie i högstadielevs läs- och biblioteksvanor*.

ungdomar till biblioteket, men de få som kommer är tydligen nöjda. 84 procent av dem säger sig vara nöjda med minst ett av svarsalternativen som angavs för folkbibliotek (t.ex. utbud eller bemötande). Eleverna är minst nöjda med datorutbudet på folkbiblioteket och mest nöjda med bokurval och service. Vid samtal med personalen visade det sig att årskurs 7 erbjuds visningar av biblioteket med boktips m.m. varje höst. Många klasser kommer inte på dessa visningar; det är betydligt bättre uppslutning bland mellanstadieklasserna.

Maria Andersson frågar sig hur eleverna tyckte att folkbiblioteket skulle kunna förbättras. Många nämner fler datorer, fler böcker på främmande språk, mer personal och en ny hylluppställning där böcker indelas efter genrer. Speciellt flickorna nämner vikten av en mysig inredning; sköna soffor och fåöljer samt glatt färgval. Det framkommer också vid intervjun med barnbibliotekarien på folkbiblioteket att det finns en speciell tonårsavdelning där Hcg, uHc och uHce blandas.¹⁸ Facklitteraturen för ungdomar står blandad med facklitteraturen för vuxna, vilket gör att få ungdomar hittar det de söker.

I ett specialarbete om ungdomar och bibliotek som heter *Ungdomar och bibliotek - en avgrund emellan? En jämförelse mellan det ungdomar önskar sig av biblioteken och det ett bibliotek erbjuder* (1990) har Lotta Alverlin undersökt vad ett folkbibliotek erbjuder ungdomar och jämfört detta med ungdomarnas egna önskemål om hur det borde vara.¹⁹ Det undersökta biblioteket (ej namngivet i uppsatsen) ligger i Stockholm och ingår som en del i ett kulturhus. På dagarna används det av många skolor ungdomar för studier och musiklyssning. Bibliotekspersonalen har uppfattningen att ungdomarna inte kommer dit på fritiden i någon större utsträckning. En undersökning av bokbeståndet för ungdomar visar att endast tolv av ungdomarnas nitton favoritförfattare finns representerade. De största förlorarna är flickorna; samtliga favoritförfattare som inte finns representerade på biblioteket vänder sig främst till kvinnliga läsare.²⁰ Flera av de intervjuade ungdomarna uttrycker en önskan om att det borde vara lättare att hitta på biblioteket och att fack- och skönlitteratur borde integreras.²¹ Många av ungdomarna tycker att tillgång till musik och videofilmer på biblioteket är viktigt.²² Miljön är viktig och många önskar en förbättring i form av fler sköna sittplatser (soffor och fåöljer). På en del

¹⁸ Hcg = böcker för mellanåldern, uHc = svensk skönlitteratur för ungdom, uHce = utländsk skönlitteratur för ungdom i svensk översättning.

¹⁹ Alverlin, Lotta, 1995, *Ungdomar och bibliotek - en avgrund emellan? En jämförelse mellan det ungdomar önskar sig av biblioteken och det ett bibliotek erbjuder*.

²⁰ T.ex. Virginia Andrews, Jackie Collins och Margit Sandemo.

²¹ Alverlin, 1995, s.10.

²² Alverlin, 1995, 1995, s.11 f.

punkter skiljer sig ungdomarnas åsikter från personalens, t.ex. vad gäller utbud och hylluppställning.

I Britt Dahlströms magisteruppsats ”*Stå mellan hyllorna och kramas*”. *Bibliotekariers attityd till ungdomars biblioteksanvändande och läsning* som handlar om ett integrerat folk- och skolbibliotek tycker jag mig märka vissa bibliotekariers nedlåtande attityd till ungdomar.²³ Ungdomarna som intervjuats menar själva att de uppskattar bibliotekets utbud och den tysta och avkopplande biblioteksmiljön. Många av dem lånar också böcker regelbundet. De intervjuade bibliotekarierna verkar dock främst se högstadieungdomarna som störande och en del av dem hävdar att tonåringarna är fullständigt ointresserade av läsning och litteratur; i stället stör de lugnet på biblioteket och ”stå[r] mellan hyllorna och kramas”.²⁴

I magisteruppsatsen *Varannan damernas* frågar sig Maria Blåns om unga flickors behov av identitetsstärkande litteratur blir tillgodosett genom folkbiblioteken.²⁵ Diskussionen grundas på intervjuer med barnbibliotekarier i Borås och Stockholm samt på en intervju med chefen för Svenska Barnboksinstitutet. I intervjuerna framkommer att flickor läser mer än pojkar och att de besöker biblioteket oftare. De intervjuade uppger till en början att fördelningen mellan ”flickböcker” och ”pojkböcker” är relativt rättvis, men under samtalens gång framkommer att så inte är fallet i själva verket. Vad gäller tidskrifter råder en snedfördelning. Det köps hellre in ”pojktidningar” (om sport, motorer etc.) än ”flicktidningar”. Maria Blåns har även undersökt sambindningslistor och ”Läsgodis”-häften. Hon fann att där finns en stor majoritet av manliga författare. Maria Blåns har även iakttagit att flickors och pojkars biblioteks beteende skiljer sig från varandra. Pojkarna vet oftare precis vad de söker och ställer mer konkreta frågor i stil med ”Var har ni Bert-böcker?”. Flickorna är mer öppna för påverkan och förslag. De vill ofta läsa långserier och följa människoöden under en längre tid.

Ann Marberg på Biblioteks- och Informationsvetenskapsutbildningen i Borås gjorde 1989 en intervjuundersökning om tonårsflickors läsning.²⁶ Intervjuerna gjordes med tio flickor mellan 13 och 15 år i Färgelanda kommun. Intervjuerna rörde biblioteksvanor, läsvanor samt en diskussion om två ungdomsböcker vilka samtliga flickor läst.²⁷ Intervjuer gjordes även med bl.a. en barnbibliotekarie, som arbetar

²³ Dahlström, Britt, 2000, ”*Stå mellan hyllorna och kramas*”: bibliotekariers attityd till ungdomars biblioteksanvändande och läsning

²⁴ Dahlström, 2000, s.52.

²⁵ Blåns, Maria, 1999, *Varannan damernas? En undersökning av jämställdheten i folkbibliotekens litteraturförsörjning för ungdomar*.

²⁶ Marberg, Ann, 1989, *Tonårsflickors bok- och biblioteksvanor samt biblioteksintresse*.

²⁷ *Misstankar* av Hans-Erik Engqvist och *Skuggan över stenbänken* av Maria Gripe.

halvtid på skolbiblioteket och halvtid på det kommunala biblioteket. Resultatet från Marbergs undersökning visar att de intervjuade flickorna läser mycket skönlitteratur och har en hög läshastighet. Man ska dock hålla i minnet att endast tio flickor deltog i undersökningen och att dessa var intresserade av att läsa och ställde upp på intervjun därför att de tyckte att det lät intressant.

Flickorna är främst intresserade av att läsa fantasyböcker och böcker som är spännande t.ex. deckare. Facklitteratur läses i mycket liten grad. I årskurs 7 läser flickorna mest ungdomsböcker och övergången mot vuxenlitteratur sker gradvis i årskurs 8 och 9. De flesta får boktips från sina kompisar. Andra källor är föräldrar, bibliotekarier, läraren i svenska samt recensioner. Hälften av flickorna går direkt till boksnuorrorna när de kommer in till biblioteket och de anser att skyltningen är viktig. De frågar inte så ofta om direkta boktips på biblioteket utan ställer oftare frågor om fortsättning på en viss bok. Fem av flickorna lånar bara på skolbiblioteket, tre stycken lånar både på skol- och folkbiblioteket och två stycken lånar endast på folkbiblioteket. De är i regel mer nöjda med folkbiblioteket än skolbiblioteket, framförallt nämner de det större utbudet av bra böcker som finns på folkbiblioteket. Barnbibliotekarien säger att den största satsningen görs på låg- och mellanstadiebarn; högstadieeleverna hinns inte med lika mycket. Dock får alla elever i årskurs 7 bibliotekskunskap en gång på skolbiblioteket och en gång på folkbiblioteket. De lär sig bl.a. att söka i katalogen. Författarbesök ordnas också för högstadiet. Bibliotekarien hjälper ibland svenskläraren att hitta bra böcker att läsa å klassen.

Lena Lundgren skrev 1997 magisteruppsatsen *Biblioteken och barns kunskapande: en undersökning av referensarbetet på två barn- och ungdomsavdelningar* vid Bibliotekshögskolan i Borås. Hon undersöker hur barn och ungdomar bemöts av bibliotekarierna samt t.ex. huruvida pojkar och flickor ställer frågor på olika sätt. Undersökningen bygger på frågor ställda av barn och ungdomar på två icke namngivna bibliotek i Stockholms län under perioden mars–maj 1996. Insamlingen av frågor kompletterades med intervjuer med bibliotekarier och barn, samt observationer ute på biblioteken. Även om uppsatsen till stor del är inriktad på yngre barn har jag funnit vissa iakttagelser som kan vara intressanta för min uppsats. Resultaten visar bl.a. att flickorna är mer benägna att ställa frågor till bibliotekarien än pojkarna.²⁸ Många av Lundgrens frågeexempel är intressanta då de bl.a. visar hur lätt missförstånd uppkommer mellan barn/ungdomar och bibliotekarien, samt hur det ibland brister i samarbetet mellan skola och bibliotek.

²⁸ Lundgren, Lena, 1997, *Biblioteken och barns kunskapande: en undersökning av referensarbetet på två barn- och ungdomsavdelningar*, s. 65.

Den nyss nämnda uppsatsen var upprinnelsen till ett projekt om vilket man kan läsa i *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*.²⁹ Projektet som gällde en utveckling av referensarbetet för barn och ungdomar genomfördes på barn- och ungdomsavdelningen på Täby Huvudbibliotek samt på bibliotek i Flemingsberg och Huddinge. Eftersom Täby Huvudbibliotek är ett av mina undersökningsbibliotek kommer jag endast att redogöra för hur projektet påverkat just det bibliotekets verksamhet. Projektarbetet i Täby ledde till ett flertal förändringar. All fack- och skönlitteratur bytte plats med varandra då det kändes viktigt att ha skönlitteraturen på en öppen och överskådlig yta. Det blev nu lättare för låntagarna att söka efter författare längs hyllorna i bokstavsordning. Flera ämnen bröts ut från SAB-systemet och fick egna hyllplaceringar t.ex. ”Experiment”, ”Vilda djur” och ”Förtiden”. En lokal snickare gjorde tydliga och färgglada skyltar som vägvisare, vilka är placerade vid barnavdelningens ingång. Personalen på barnavdelningen är enig om att det nu är lättare att hitta för barn och ungdomar på biblioteket. Personalen började också under projektet sätta ihop boktips som riktar sig till föräldrar och lärare samt till barnen och ungdomarna själva. Dessa har blivit mycket populära.³⁰

I specialarbetet *Att sprida lust till läsning – några tankar om bokprat på högstadiet* (1986) från Biblioteks- och Informationsvetenskapliga institutionen i Borås har Malin Ögland tittat närmare på bokprat för högstadiet. Genom att själv bokprata för en högstadielklass och genom intervjuer med barnbibliotekarier har hon undersökt hur bibliotekarier går tillväga när de ska bokprata för denna åldersgrupp och vilka problem som kan uppstå. Hon kommer fram till att det viktigaste av allt vid bokprat för högstadielungdomar är att bibliotekarien själv verkligen tycker om de titlar hon presenterar. Undersökningen visar också att många bibliotekarier tycker att arbetsbördan blir för stor om de ska bokprata även för högstadiet och de efterlyser nya arbetsmetoder och ett bättre samarbete med skolan.

I *Skolbibliotek i fortsatt medvind* har Bibliotekstjänsts förlag samlat 20 artiklar ur tidskriften *Barn & Kultur* mellan år 1994 till 2002 som behandlar skolbibliotek. Särskilt artikeln ”Det är något motsägelsefullt med skolbiblioteken”, skriven av Johanna Hansson (konsulent på Kulturrådet) har varit intressant med tanke på syftet med min uppsats. Hansson diskuterar bl.a. dialogen – eller bristen på dialog – mellan skola och folkbibliotek.³¹

²⁹ Lundgren, Lena m fl., 2000, *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*.

³⁰ Lundgren, Lena m.fl., 2000, s. 93-105.

³¹ Hansson, Johanna, 1999, ”Det är något motsägelsefullt med skolbiblioteken”, *Barn & Kultur* nr. 4-5 1999. Finns även med i *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002, s. 54-59.

Teori

Till grund för min teoretiska diskussion ligger en antologi utgiven av FUS, Forskningsprogrammet Ungdomskultur i Sverige. Tidigare FUS-antologier har tagit upp ämnen som metodfrågor i ungdomskulturforskningen samt ungdom och kulturell modernisering. Den antologi som jag läst, *Ungdomar i skilda sfärer*, är den femte i ordningen och den handlar om ungdomar och de olika miljöer de vistas i. Den teori som jag här vill applicera finns i uppsatsen "Ungdomarna, staden och det offentliga rummet", skriven av Mats Lieberg, forskningsledare på Sveriges Lantbruksuniversitet.³²

I texten diskuteras den byggda miljön och det offentliga rummets betydelse för tonåringars väg in i vuxenlivet. Tidigare forskning har koncentrerat sig på att vara underlag för miljöförbättrande åtgärder, t.ex. utformningen av en ny lekplats eller liknande. Lieberg önskar en diskussion kring den byggda miljöns betydelse för ungdomars självständighetsutveckling och för deras utveckling av olika livsstilar.³³ Han gör en viktig särskiljning mellan den privata och den offentliga dimensionen. I den privata sfären upprättar ungdomarna en självständig intimitet. Den privata sfären är en grund för täta, djupa relationer mellan några få individer och ett typiskt exempel på en privat sfär är "flickrummet" eller "pojkrummet".³⁴

Det jag huvudsakligen kommer att uppehålla mig vid är emellertid den andra polen i dimensionen privat - offentlig, nämligen den som pekar ut mot kollektivet och den offentliga sfären. För som jag strax ska återkomma till, kan platsen för denna typ av intima gemenskaper lika gärna vara någonstans i det offentliga rummet, där ungdomarna avgränsar och upprättar sina egna privata vardagsrum och zoner. Men kamratrelationerna utspelas inte som en isolerad och avgränsad företeelse, utan sker i nära samspel med och påverkan av den fysiska, sociala och kulturella miljön.³⁵

Lieberg undersöker i sin text bl.a. skillnader mellan pojkar och flickor vad gäller användandet av offentliga miljöer. Offentliga är de platser som är tillgängliga för vem som helst när som helst. Där får man välja själv hur man vill framställa sig och om man vill eller inte vill ta kontakt med andra. En gata t.ex. är en offentlig plats. Lieberg frågar sig hur det förhåller sig med allmänna lokaler som kaféer, restauranger, teatrar, varuhus, bibliotek och nöjesarenor. Han menar att dessa lokaler, i princip, är tillgängliga för vem som helst. Offentligt förvaltade lokaler uppfyller alltså det ena kriteriet för att vara offentliga platser. Dock uppfyller de inte det andra kriteriet: de är

³² Lieberg, Mats, 1993, "Ungdomarna och det offentliga rummet", *Ungdomar i skilda sfärer*, s. 187-234.

³³ Lieberg, 1993, s.187-188.

³⁴ Lieberg, 1993, s. 188-189.

³⁵ Lieberg, 1993, s. 189.

inte öppna när som helst. För att förenkla det hela: Du kan vistas på gatan när du vill, men inte komma in på ett bibliotek eller en fritidsgård när du vill. Enligt Lieberg kan man, åtminstone delvis, urskilja en ”ungdomsoffentlighet”.³⁶

Lieberg använder sig av de fyra ”villkor” sociologen Hans-Paul Bahrdt redan 1967 hävdade ska vara uppfyllda för att vi ska kunna prata om ett offentligt stadsliv:

- 1) Platsen ska erkännas som offentlig av dem som använder den.
- 2) De som använder den offentliga miljön ska vara någorlunda bekanta med situationen på platsen.
- 3) Det ska finnas möjlighet för människor att se och synas.
- 4) Människor ska känna sig trygga där.³⁷

Den moderna stadsplaneringen har lett till att offentligheten tunnats ut. Lieberg menar att vi har fått en effektivisering och ekonomisering av staden. De olika utrymmen som finns i en stad har delats in mer i olika funktionsområden. Den moderna planeringen talar också om för brukaren hur den aktuella platsen ska användas. Denna utveckling påverkar ungdomarna negativt och de blir understimulerade. De får allt svårare att hitta sfärer där de passar in och där de får vara ifred. En positiv faktor är dock att framväxten av nya offentligheter - såsom köpcentra, gallerier etc. - kommer ungdomarna till godo även om de är starkt kontrollerade.³⁸ En av de vanligaste åtgärderna för att hålla kvar ungdomarna i förorten/bostadsområdet är att se till att det finns lokaler dit de kan ta vägen och där de har något att göra. Särskilda bestämmelser om fritidslokaler i ytterområdena fastslogs på 1940-talet. Kommunala ungdomsgårdar startades. Diskussionen om fler ungdomsgårdar är levande även i dag. Ungdomar behöver någonstans att vara där de känner sig hemma och där det är kostnadsfritt att vara.³⁹

Under högstadietiden vistas ungdomar allt mindre utomhus, cirka 10 procent av fritiden tillbringas utomhus eller i stadens offentliga lokaler. Pojkar rör sig oftast över större områden än flickorna, och delar upp sin tid på fler olika ställen. 75 procent av tiden tillbringas i hemmet och i skolan. En del av skolans lokaler har ungdomarna tillgång till även efter skoltid, t.ex. fritidsgården. Förutom hemmet och skolan

³⁶ Lieberg, 1993, s. 197-198.

³⁷ Lieberg, 1993, s. 199 f.

³⁸ Lieberg, 1993, s.205 f.

³⁹ Lieberg, 1993, s. 205 f.

tillbringas mycket tid inom det organiserade föreningslivets platser och lokaler samt på gatans och det offentliga rummets informella arenor.⁴⁰

Lieberg delar in ungdomar i tre grupper. De *kamratorienterade* ungdomarna är de som använder offentliga miljöer mest. Fritidsgården är t.ex. en viktig plats för dem. De känner sig trygga i den lokala miljön. De utgör en viktig del av den lokala ungdomsoffentligheten. De *föreningsorienterade* ungdomarna tillbringar sin fritid på många olika platser som de kommer i kontakt med genom sina fritidsaktiviteter. De utgör en viktig del av den omvärldsorienterade ungdomsoffentligheten. Slutligen har vi de *hemorienterade* ungdomarna. De tillbringar mycket av sin tid hemma med föräldrar, syskon och kamrater. De tittar mycket på TV samt läser ofta böcker och tidningar.⁴¹

De platser där ungdomar vistas kan delas in i reträttplatser och interaktionsplatser. Med reträttplatser menas ”undangömda platser” där ungdomarna slipper kontroll och insyn från vuxna t.ex. flick/pojkrummet. Interaktionsplatser är platser dit ungdomar söker sig när de vill synas och där relationer ofta skapas, mellan personer i den egna gruppen och/eller mellan gruppmedlemmar och omgivningen.⁴²

Många av de termer och teorier som jag har beskrivit i det här kapitlet kommer jag att återkomma till i min diskussion av undersökningen. Jag kommer att fundera över vilka ungdomar som använder sig av biblioteket, hur det används och hur det skulle kunna användas.

⁴⁰ Lieberg, 1993, s. 211 ff.

⁴¹ Lieberg, 1993, s. 214 ff.

⁴² Lieberg, 1993, s. 228 f.

Bakgrund

Flickbokens identitet och flickors läsning

Tidig ungdomslitteratur riktade sig främst till pojkar och flickboken blev ingen egen genre förrän runt mitten av 1800-talet. Litteraturvetaren Boel Westin menar att flickboksgenren uppstod ur 1800-talets kvinnliga romankonst, t.ex. romaner av Jane Austen och systrarna Brontë. I deras böcker finner man de typiska motiven för flickboken: utvecklingen från flicka till vuxen kvinna och problematiken kring familj, hem och relationer till män.⁴³ Viktiga influenser till flickboken kom också från speciell rådgivningslitteratur för flickor. Boel Westin, professor i barn- och ungdomslitteratur, beskriver flickboksgenren såhär:

Flickboken är en bok som definierar sig genom sitt kön. Den är, med få undantag, skriven av kvinnor. Det är flickor och unga kvinnor som innehar huvudrollerna. Den skildrar hemmet, livet och världen ur ett specifikt kvinnligt perspektiv. Den är skriven och avsedd för flickor och unga kvinnor."⁴⁴

Flickboken har ofta haft problem med att hävda sig; ofta har den blivit anklagad för att vara "fånig" och utan större betydelse.⁴⁵ I många av de första flickböckerna skildrades giftermål och äktenskap som det enda riktigt viktiga i en flickas liv. I flickboken på 1900-talet är däremot inte alltid giftermålet det allra bästa som kan hända en ung kvinna.⁴⁶ 1909 gav L M Montgomery ut *Anne på Grönkulla* som lästs av många, många flickor sedan dess. Anne är en tidlös symbol för den starka och företagsamma unga kvinnan. Kvinnorna blir mer självständiga, även om den gamla synen på giftermålet till viss mån lever kvar, t.ex. i följande utdrag ur *Ninas dagbok* (1917) av Agnes von Krusenstjerna:

⁴³ Westin, Boel och Toijer-Nilsson, Ying, 1994, *Om flickor för flickor*, s. 11.

⁴⁴ Westin och Toijer-Nilsson, 1994, s. 10.

⁴⁵ Westin och Toijer-Nilsson, 1994, s. 10.

⁴⁶ Westin och Toijer-Nilsson, 1994, s. 12.

Varför skulle jag skriva dagbok, då jag har honom att tala med, då jag kan berätta för honom om alla mina tankar, allt vad jag upplever, allt vad jag grubblar på- bara lägga alltsammans i hans stora vackra händer och säga: Tag det! Allt - allt är ditt. Ditt för hela livet.⁴⁷

Boel Westin menar att den äldre flickboken i allmänhet kan karaktäriseras som en kvinnlig utvecklings- och bildningsroman. Ofta får man följa flickans utveckling och mognad från barndomen till tiden som ung kvinna och sedermera maka och mor.⁴⁸

På 1960-talet ansåg många att genrebegreppen flickböcker och pojkböcker var föråldrade. I stället talade man ofta om ungdomsböcker med samtidsrealism som ville vända sig till båda könen.⁴⁹ På 1970-talet skedde en nödvändig förnyelse och författarna nöjde sig inte med att leverera realistiska vardagsskildringar utan återinförde fantasin i ungdomsböckerna.⁵⁰ Under 1980-talet gavs många intressanta ungdomsböcker ut. Författare som Inger Edelfeldt, Ulf Stark, Mats Wahl, Peter Pohl och Maria Gripe skrev in sig i många svenska ungdomars hjärtan. Många anglosaxiska fantasyböcker översattes också vid den här tiden till svenska.⁵¹ Inte bara de otydliga gränserna mellan verklighet och fantasi märks i 1990-talets ungdomsböcker, utan även mer utsuddade gränser mellan ungdomsböcker och vuxenböcker.⁵²

Efter att ha pratat med barnbibliotekarier och själv ha arbetat på olika biblioteks barnavdelningar har jag iakttagit vissa generella drag bland högstadiesflickors läsning. En del högstadiesflickor läser till viss del typiska "flickböcker", som t.ex. *Tvillingarna*-serien av Francine Pascal och hästserier om t.ex. Britta och Sandra. En del har mer eller mindre övergått till vuxenromaner medan andra helst läser fantasyböcker eller ungdomsböcker som inte riktar sig till ett speciellt kön.

FLN är förkortning för flärd, lidelse och njutning och avser böcker (ofta amerikanska) riktade till kvinnor som innehåller just ingredienserna flärd, lidelse och njutning. Debatten om FLN-litteratur för ungdomar har pågått i många år och verkar ständigt aktuell. Ett exempel från debatten är en artikel ur tidskriften *Barnboken* från 1992 där sådan litteratur diskuteras och jämförs med ungdomsboken. FLN lockar till sig unga läsare (läsarinnor) genom att väva ihop ämnen som sex, lyx, revansch och hämnd. FLN-genren beskrivs i artikeln som ett hot mot bra ungdomsböcker, vilka kan ta upp liknande ämnen utan att vara övertydliga eller innehålla pornografiska

⁴⁷ Detta citat nämns i *Om flickor för flickor* av Boel Westin och Ying Toijer-Nilsson, 1994, s. 24.

⁴⁸ Westin och Toijer-Nilsson, 1994, s. 13.

⁴⁹ Furuland, Lars, m fl., *Ord och bilder för barn och ungdomar 3. Ungdomslitteraturen. Historik, kommentarer, texturval*, Stockholm 1994, s. 288.

⁵⁰ Furuland, s. 291.

⁵¹ Furuland, s. 292 ff.

⁵² Furuland, s. 296f.

inslag.⁵³ Jag tänker här inte gå in djupare i FLN-debatten utan bara konstatera att FLN-litteratur är en del av den litteratur som en del högstadieflickor, liksom deras mammor, gärna läser.

Linda K. Christian-Smith analyserar i sin bok *Becoming a Woman through Romance* romantiska romaner som kommit ut mellan 1942 och 1982.⁵⁴ En generell iakttagelse hon gjort av kvinnorna i romanerna är att de "blir något", i sina egna och andras ögon, först då de förälskat sig i en man. Först då blir kvinnan någons flickvän och får genom sin partner en viktig roll.

It is clear /---/ that romance occupies a key position in heroines' development; romance is not only credited with their maturation, but it is the single experience that gives their lives meaning.⁵⁵

Kvinnorna tar inte första steget själva utan väntar och längtar efter att bli kyssta. Just kyssen, och kramen, får symbolisera sexualiteten i romanerna.⁵⁶ Den heterosexuella kärleken anses som norm och de flickor i romanerna som är lesbiska beskrivs i övrigt som lite udda på något sätt, de kan t.ex. skildras som enstöringar.⁵⁷ Christian-Smith menar att det inte är fel att läsa romantiska böcker men det är viktigt att läsa med ett kritiskt öga och analysera dem efteråt för att inte fastna i ett statiskt förhållningssätt till liv och litteratur.⁵⁸

Ungdomar på folkbibliotek – en historisk tillbakablick

Det finns mycket litteratur om bibliotekarien Valfrid Palmgren och hennes driftiga pionjärverksamhet som lade grunden till öppnandet av Sveriges första moderna barnbibliotek. I en artikel som Åke Åberg, f.d. lektor vid Bibliotekshögskolan i Borås⁵⁹, skrivit står det att Palmgren betonade hur viktigt det var för barn att läsa och att hon blev entusiastisk över de barnbibliotek hon fick se när hon var i USA 1907. Dessa bibliotek var ljusa lokaler försedda med ett stort bokbestånd. Där fick barnen både läxhjälp och inspirerande sagostunder med bibliotekarien. 1909 öppnades så barn- och ungdomsavdelningen på Stockholms Stadsbibliotek. Utlåningssiffrorna var

⁵³ Hansson, Jan, "Litteraturen i skolan: Vad har FLN-romanen som inte ungdomsboken har?", *Barnboken* nr 1 1992, s. 24.

⁵⁴ Christian-Smith, Linda K., 1990, *Becoming a Woman through Romance*.

⁵⁵ Christian-Smith, 1990, s. 25.

⁵⁶ Christian-Smith, 1990, s. 22 f.

⁵⁷ Christian-Smith, 1990, s. 20 ff.

⁵⁸ Christian-Smith, 1990, passim.

⁵⁹ Åberg, Åke, "Barnbibliotekets begynnelse – en shanty", *Förr och nu* nr 1 år 1981, s. 14-37.

mycket höga. Hälften av låntagarna var elever i läroverk och hälften från folkskola och yrkesarbetande. Fler pojkar än flickor kom till biblioteket, då de inte behövde hjälpa till i hemmet utan hade mer fritid. Inledningsvis var minimiålder för att få låna tio år.⁶⁰

Man kan fråga sig hur mycket det satsades på tonåringarna i början av barnbibliotekets utveckling. I Åbergs artikel står det att läsa att redan Valfrid Palmgren hade gett akt på amerikanernas intresse för tonåringarna, men först på 1950-talet började tonårsavdelningar diskuteras i Sverige: en sfär där ungdomen känner sig hemma medan den växer ur barndomens böcker men ännu känner sig osäker inför det stora okända utbudet för vuxna.⁶¹ Idén med tonårsavdelningar kom från Danmark, men diskussionen ledde inte till någon större förändring på svenska folkbibliotek. Traditionellt sett har svenska och nordiska bokpedagoger ogillat att dela upp barnen strikt efter ålder vilket ledde till att det inte blev några tonårsrum på våra folkbibliotek. I stället blev attityden gentemot ungdomar på vuxenavdelningarna mer öppen och aktiv. Tonårsbibliotekarier infördes på vissa bibliotek.⁶²

Jag har inte funnit någon sammanhängande redovisning av utbud och bemötande för ungdomar på folkbibliotek under de senaste decennierna. För att ändå få en inblick i ämnet har jag följt debatten kring tonåringar och bibliotek som förts i *Biblioteksbladet* från 1980-talet och fram till idag. Jag kommer här att redovisa ett axplock ur den debatten.

I *Biblioteksbladet* nr 4 1984 pågår en diskussion om tonåringar och bibliotek. Det ämne som tas upp är främst uppsökande biblioteksverksamhet ute på fritidsgårdarna vilket är ett ämne som jag inte har stött på i senare nummer av tidningen, i övrig litteratur eller bland bibliotekarier som jag har pratat med. På fritidsgårdarna hoppades man ”fånga upp” de ungdomar som inte självmant besöker biblioteket.⁶³ I *Biblioteksbladet* nr 8 1998 ställer Staffan Wennerlund, bibliotekarie och ledamot i SAB:s barn- och tonårsgrupp, frågan ”Varför bibliotek – när det finns rock’n roll?”. Han menar att bibliotekarier har alldeles för dålig inblick i ungdomskulturen. Wennerlund nämner de ambitiösa försök som gjorts sen 1970-talet med att införa ungdomsbibliotekarietjänster; tjänster som sedan dragits in eller omvandlats. Wennerlund ser det som en självklarhet att det är vuxenavdelningen på biblioteket som ska ta ansvar för ungdomarna och inte barnavdelningen.⁶⁴ På Bok-

⁶⁰ Åberg, Åke, ”Barnbibliotekets begynnelse – ett shanty”, *Förr och nu* nr 1 1981, s. 27.

⁶¹ Åberg, 1981, s. 30.

⁶² Åberg, 1981, s. 30.

⁶³ Lindqvist, Britt-Inger, ”Svårt få ungdomarna läsa böcker om inte fritidsledarna gör det”, s. 73 f och Forsmalm, Stellan, ”Nu satsar man stort på fritidsgårdarna”, s. 75 i *Biblioteksbladet* nr 4 1984.

⁶⁴ Wennerlund, Staffan, ”Varför bibliotek – när det finns rock’n roll?”, *Biblioteksbladet* nr 8 1998, s. 205.

och Biblioteksmässan 1988 gjordes en egen monter om ungdomar och bibliotek, vilket man också kan läsa om i *Biblioteksbladet* nr 8 1988. Charlotte Hardeborn och Boel Sjöberg, dåvarande studenter på Bibliotekshögskolan i Borås, m.fl. fick i uppdrag att göra montern. Inför det arbetet gick de ut med videokamera och frågade ungdomar hur de ville att folkbiblioteket skulle vara utformat. Videofilmerna visades senare på biblioteksmässan. De åsikter som ungdomarna bidrog med var att biblioteksmiljön borde bli mindre stel och tråkig och i stället mysig och hemtrevlig, att ett fik gärna skulle finnas i anslutning till biblioteket och att det borde bli lättare att hitta de böcker man vill låna. En speciell ungdomsbibliotekarie var också ett önskemål. Hardeborn och Sjöberg menar att ett stort problem för ungdomarna är att de inte känner sig välkomna på biblioteken; de är för små för barnavdelningen och känner sig iakttagna och kontrollerade på vuxenavdelningen.⁶⁵

I inledningen nämnde jag Dag Jonassons åsikter om bibliotekariékårens ointresse för och okunskap om ungdomskulturen i *Biblioteksbladet* nr 2 1995. Jonasson tycker att det finns ett ”pinsamt glapp mellan mediebeståndet och ungdomarnas värld”.⁶⁶ Han menar att det är förståeligt att många vuxna förlorar kontakten med ungdomskulturen men att det är helt oacceptabelt att de inköpsansvariga (dvs. bibliotekarierna) på biblioteken inte ser till att vara mer insatta. I samma nummer av *Biblioteksbladet* beskrivs ett par bibliotek som satsat på unga vuxna. Deras verksamhet liknar den som Dieselverkstadens bibliotek nu driver med café i anknytning till bibliotekslokalen, programverksamhet för ungdomar m.m.⁶⁷

I *Biblioteksbladet* nr 8 1995 berättar tonårsbibliotekarien Björne Paulson om projektet ”Ungt Bibliotek” som bedrevs under ett år i Södertälje. Efter att ha tittat på Ungdomsrådets statistik kom man fram till att unga människors största intresseområde var musik vilket gjorde att man satsade på att öka bibliotekets musikutbud och även anordna programverksamhet i form av föreläsningar om musik, rockverkstad osv.⁶⁸ I samma nummer kan man läsa om den lyckade och populära ungdomshörnan på Umeå Stadsbibliotek som gjorts för att fylla det gap som fanns ”mellan barnavdelningen och vuxenavdelningen. En del ungdomar känner sig inte hemma på någon av avdelningarna, därför bereddes plats för en mysig hörna i lokalen”. I

⁶⁵ Sjöberg, Boel, ”Se lite roligare ut liksom”. Intervju med ungdomar om bibliotek, *Biblioteksbladet* nr 8 1998, s. 210-212.

⁶⁶ Jonasson, Dag, 1995, s. 41.

⁶⁷ Magnusson, Ann-Christin, ”Kista bibliotek satsar på unga vuxna” samt ”Att utveckla unga vuxnas biblioteksanvändning, *Biblioteksbladet* nr 2 1995, s. 42-43.

⁶⁸ Paulson, Bjarne, ”Framtiden, kärleken och musiken – ungt bibliotek i Södertälje”, *Biblioteksbladet* nr 8 1995, s. 258 f.

ungdomshörnan finns bl.a. böcker, tidskrifter, mindre utställningar och en anslagstavla.⁶⁹

I *Biblioteksbladet* nr 2 2003 har Monika Staub, ungdomsbibliotekarie i Höörs kommun, intervjuats. Staub berättar att hennes arbete går ut på att täcka glappet mellan ungdom- och vuxenavdelningen, det glapp som det genomgående har talats om i debatten om ungdomskultur och bibliotek. Staub berättar att en mindre lokal på biblioteket blivit en speciell ungdomsavdelning med pocket- och vuxenböcker skrivna av unga författare, tidskrifter, ordböcker m.m. En skrivargrupp har startats upp. Staub poängterar att man vid uppbyggandet av ett ungdomsbibliotek inte bör ha attityden ”titta här ungdomar vad trevligt vi ordnat det för er” samt att det är viktigt att vara lyhörd för de inköpsförslag man får av sina unga låntagare.⁷⁰

Detta var några nedslag i debatten kring ungdomar på bibliotek, en debatt som förhoppningsvis kommer att fortsätta fram tills dess att ungdomar känner att de har en självklar plats på folkbiblioteken.

Tonårsflickans utveckling

Adolescensen är för många en svår och omtumlande period i livet med ambivalenta känslor – man vill vara stor och vuxen samtidigt som man vill vara liten och bli ompysslad. Adolescensen delas in i tre perioder: tidig (12-14 år), hög (14-16 år) och sen (16-20 år) och i denna uppsats är det de två tidigare perioderna jag diskuterar.⁷¹ En tonåring är tvungen att utveckla en ny och vuxnare identitet. Under adolescensen formas ens personlighet och man ställer sig frågor som ”Vem är jag?” och ”Vad skall jag göra med mitt liv?”.⁷² Tankar kring hur andra uppfattar en själv som person tar upp mycket tid. Å ena sidan vill man kanske anses ”normal” och vara en i mängden medan man å andra sidan kanske vill sticka ut och vara speciell i någon bemärkelse. Identiteten är inte fullt utvecklad än i adolescensen.

De största förändringarna i identitetsstatusen äger för de flesta inte rum förrän i slutet av tonåren. Olika undersökningar visar att en majoritet av alla ungdomar mellan 12 och 18 års ålder har en diffus eller övertagen identitet och att de flesta inte [--] etablerat en fast identitet före 20 års ålder.⁷³

⁶⁹ Lindberg, Jenny, ”Historien om en ungdomshörna”, *Biblioteksbladet* nr 8 1995, s. 260.

⁷⁰ Steinsaphir, Marianne, ”Ordyngele på Höganäs Ungdoms bibliotek”, *Biblioteksbladet* nr 2 2003, s. 8.

⁷¹ Goldinger, Barbro, 1989, *Tonårstiden*, s. 29.

⁷² Goldinger, 1989, s. 98.

⁷³ Evenshaug, Oddbjorn och Hallen, Dag, 2001, *Barn- och ungdomspsykologi*, s. 311.

Skolan och hemmet samt relationer med kompisar, syskon och familj påverkar givetvis i mångt och mycket identitetsutvecklingen. Flickor lägger i allmänhet större tyngd än pojkar på de aspekter av identiteten som rör relationer mellan människor, könsroller, samt balansgången mellan familj och yrke.⁷⁴

I tonåren blir de känslomässiga upplevelserna djupare och leder ofta till intima vänskapsrelationer och förälskelser. Förälskelseerna kan till en början bestå av hemlig beundran på avstånd och gälla t.ex. en lärare eller annan vuxen; i bland riktas förälskelsen mot en ouppnåelig idol.⁷⁵ Frigörelseprocessen från föräldrarna tar sin början i tonåren. Det blir viktigt för tonåringen att i sin strävan efter en ny identitet ifrågasätta sina föräldrars åsikter och värderingar.⁷⁶ Kamratgruppen betyder mycket för många tonåringar. Bland jämnåriga söker de förståelse och kompensation för den bristande status de har bland de vuxna. Grupptryycket är ofta starkt under de här åren och att tillhöra och anpassa sig efter en grupp representerar en viktig del av frigörelsen från föräldrarna.⁷⁷

Den speciella ungdomskulturen spelar ofta en stor roll i tonåringars liv. Den sprids och förmedlas till stor del genom medier som TV, film och tidningar. Popmusiken är den del av (mass)kulturen som mer än någon annan riktar sig just till unga.⁷⁸

Robert Havighurst, amerikansk utvecklingspsykolog, definierade år 1972 de uppgifter som en tonåring står inför. Dessa går ut på att:

- 1) tillägna sig mer mogna sociala färdigheter, inte minst när det gäller förhållandet till det andra könet.
- 2) acceptera sin kropp och tillägna sig en könsroll,
- 3) uppnå emotionellt oberoende av föräldrar och andra vuxna,
- 4) välja yrke och förbereda sig för detta,
- 5) förbereda sig för äktenskapligt samliv och sexualitet,
- 6) tillägna sig ansvarsfullt socialt beteende,
- 7) utveckla en personlig livssyn och samhällsuppfattning.⁷⁹

⁷⁴ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 311.

⁷⁵ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 297 f.

⁷⁶ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 314.

⁷⁷ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 318 ff.

⁷⁸ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 321.

⁷⁹ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 304.

På frågan om vad tonåringar helst vill förändra hos sig själva svarar många att de vill förändra det yttre. Flickor har i allmänhet en mer negativ uppfattning av sin egen kropp än pojkar och de skulle vilja ha smalare och mer välformad kropp samt slätare hy. Ätstörningar drabbar oftare flickor än pojkar.⁸⁰ I de tidiga tonåren förstärks könsrollerna. Ett ökat tryck uppstår på att anpassa sig efter de traditionella könsrollerna; att vara maskulin respektive feminin. Gränsöverskridningar är sällan okomplicerade. En ”pojkflicka” kan i och för sig uppfattas som tuff och charmig men en feminin pojke blir lätt offer för hån och förlöjligande.⁸¹ Diskussioner om könsroller verkar ständigt vara lika aktuella i samhället och i media. Får flickor vara duktiga? Får flickor vara duktiga inom ”manliga” områden, kanske t.o.m. duktigare än männen?

Det är mycket som sker under dessa år, både på det fysiska och psykiska planet. Tonåringen tar ställning och gör val som är viktiga – kanske rentav avgörande – för framtiden vad gäller t.ex utbildning och yrke.

⁸⁰ Evenshaug och Hallen, 2001, s. 71.

⁸¹ Evenshaug och Hall, 2001, s. 287.

Undersökningen

Hur undersökningen gick till

Jag delade ut 40 enkäter på Täby Huvudbibliotek under perioden 24 januari till 18 februari 2003. För att "fånga upp" informanterna då de kom till biblioteket efter skoldagens slut var jag oftast på plats på biblioteket under eftermiddagarna och ibland även på kvällstid. Majoriteten av mina informanter fann jag på barn- och ungdomsavdelningen och ganska ofta i grupper om 3-4 personer. Deltagandet var mycket högt; de få som tackade nej gjorde det p.g.a. tidsbrist och inte av ointresse. Då det är svårt att bedöma ålder frågade jag självfallet informanterna om de gick på högstadiet innan jag gav dem enkäterna. Enkäterna fylldes i på plats och lämnades in ifyllda av informanterna efter, i allmänhet, ca tio minuter.⁸²

Åldersfördelning

Av de 40 högstadies flickor som fyllde i enkäten var 14 stycken tretton år, 18 stycken fjorton år och endast 8 stycken femton år.

Hur informanterna svarade på frågorna:

(Den första frågan handlade om informantens ålder och resultatet står ovan.)

⁸² Enkätmallen finns att ta del av i en bilaga till uppsatsen.

2. Hur ofta brukar du besöka folkbiblioteket?

Minst en gång i veckan	9
Minst en gång i månaden	16
Minst en gång per termin	12
Minst en gång om året	3
Mer sällan	0

Många av högstadiel eleverna verkar vara frekventa biblioteksbesökare. 63 procent har uppgett att de är på biblioteket minst en gång i veckan eller månaden. Under perioden då jag delade ut mina enkäter kände jag också igen flera av flickorna och en del kom till biblioteket varje eftermiddag för att surfa på Internet och låna/läsa böcker.

3. Vilken är den främsta anledningen till att du besöker folkbiblioteket?

Använda Internet	5
Studera	0
Låna böcker för studier	18
Låna böcker för privat bruk	15
Låna CD-skivor	1
Låna tidskrifter	1
Låna övriga medier	0
Annat	0

Så många som 83 procent av flickorna kom till biblioteket främst för att låna böcker, till studier eller för privat bruk. Något förvånande var det alltså bara några få av informanterna som kom till biblioteket främst för att surfa på Internet eller låna andra medier som skivor och tidningar.⁸³ Ingen av de tillfrågade gick till biblioteket främst för att få läsa läxor och studera i lugn och ro. Mitt intryck är att det främst verkar vara gymnasie- och högskoleelever som söker sig till biblioteket för att studera. Jag

⁸³ Detta beror antagligen till viss del på att Täby är en rik kommun med många välbärgade invånare, som i de allra flesta fall inte har några problem med att ha råd att ha egen dator med Internetuppkoppling hemma.

letade vid ett flertal tillfällen efter informanter uppe på bibliotekets tysta läsesal (med tillhörande referensavdelning), men fann enbart äldre studerande där.

4. Hur ofta besöker du skolbiblioteket?

Minst en gång i veckan	20
Minst en gång i månaden	8
Minst en gång per termin	2
Minst en gång om året	3
Mer sällan	4
Saknar skolbibliotek	3

Hälften av flickorna uppger att de besöker skolbiblioteket minst en gång i veckan – en hög siffra. 3 av de tillfrågade saknar skolbibliotek, och dessa går troligen på någon av Täbys friskolor. På friskolorna råder i många fall brist på såväl skolbibliotek som utbildade bibliotekarier.

5. Vilken är den främsta anledningen till att du besöker skolbiblioteket?

Använda Internet	4
Studera	13
Låna böcker för studier	17
Låna böcker för privat bruk	3
Låna CD-skivor	0
Låna tidskrifter	0
Låna övriga medier	0
Annat	3

Skolbiblioteket verkar användas främst för skolarbetet; tre fjärdedelar av flickorna besöker skolbiblioteket för att låna böcker för skolarbete eller för att studera. Ett par av informanterna uppgav ”Annat” som anledning, med tillägget att de saknar skolbibliotek.

6. När brukar du besöka folkbiblioteket?

Vardagsförmiddagar	1
Vardagseftermiddagar	19
Helger	1
Varierande	19

Det låga besökstalet på förmiddagar bland eleverna är knappast förvånande eftersom de flesta av dem bör vara i skolan vid den tiden på dagen. De allra flesta kommer till biblioteket på eftermiddagar.

7. Besöker du oftast barn/ungdoms-avdelningen eller vuxenavdelningen?

Oftast barn/ungdom	25
Oftast vuxen	12
Varierande	3

Över 60 procent av flickorna besöker oftast bibliotekets barn/ungdoms-avdelning. Två av informanterna har uppgett den ålder då de övergick till att besöka vuxenavdelningen oftare; deras svar var 12 respektive 13 år. Förmodligen skulle siffrorna se något annorlunda ut om åldersfördelningen bland informanterna var annorlunda – det fanns få 15-åringar bland informanterna, men desto fler 13- och 14-åringar.

8. Går du oftast ensam eller i sällskap till folkbiblioteket?

Oftast ensam	21
Oftast i sällskap	19

Ungefär hälften av flickorna går oftast ensamma till biblioteket och hälften har sällskap med någon.

8 b. (Besvaras endast av dig som svarat "Oftast i sällskap" på förra frågan) Vem brukar du besöka folkbiblioteket tillsammans med?

Klasskompis	12 (av 19)
Annan kompis	4
Syskon	2
Förälder	0
Någon annan	1

De flesta av flickorna hade helst sällskap av en klasskompis, eller annan kompis, till biblioteket. Ingen uppgav att de följde med en eller båda av sina föräldrar. Biblioteket är en plats att ta det lugnt och vara sig själv på utan föräldrars krav och råd.

9. Hur ofta besökte du folkbiblioteket under mellanstadiet?

Minst en gång i veckan	4
Minst en gång i månaden	15
Minst en gång per termin	15
Minst en gång om året	0
Mer sällan	6

Hälften av flickorna besökte biblioteket minst en gång i månaden då de gick i mellanstadiet. Kanske skulle andelen av informanterna som svarat "minst en gång per termin" blivit färre om inte så många av eleverna haft bokprat åtminstone en gång per termin, och det skulle kanske i stället blivit fler som kryssat för alternativet "minst en gång om året" eller "mer sällan".

10. Fick du vara med om "bokprat" (=bibliotekarien tipsar om böcker och det ges ev. möjlighet att låna) med klassen på mellanstadiet?

Ja	28
Nej	12

70 procent av flickorna var med om bokprat på mellanstadiet, vilket är en mycket hög siffra. Täby Huvudbibliotek har flest bokprat i länet, enligt chefen för barn/ungdomsavdelningen.

11. Vad skulle du tycka om ”bokprat” under högstadiet?

Mycket bra	11
Ganska bra	11
Vet inte	12
Ganska dåligt	2
Mycket dåligt	4

Lite drygt hälften av flickorna tycker att det skulle var ganska eller mycket bra med bokprat även under högstadiet. 15 procent uppger att de skulle tycka att det skulle vara dåligt. 1 av informanterna uppger i en kommentar att hon har upplevt bokprat även på högstadiet.

12. Hur tycker du att du blir bemött på folkbibliotekets

	a barn/ungdoms-avdelning	b) vuxenavdelning
Mycket bra	24	12
Ganska bra	10	9
Vet inte	5	16
Ganska dåligt	1	3
Mycket dåligt	0	0

Det är tydligt att de utfrågade Täbyflickorna är nöjda med hur de blir bemötta på sitt folkbibliotek, speciellt på barn/ungdom där 85 procent anser att bemötandet är bra. 53 procent tycker även att bemötandet på vuxenavdelningen är bra. 40 procent har uppgett att de inte vet vad de tycker om bemötandet, troligtvis beroende på att de uteslutande håller till på barn/ungdom. Ett par av flickorna har uppgett att de blir ganska dåligt bemötta på vuxenavdelningen.

12b. För dig som svarat att du blivit ganska dåligt eller mycket dåligt bemött på förra frågan: ge gärna exempel och ange om det hände på barn/ungdoms- eller vuxenavdelningen!

Endast 2 informanter gav någon kommentar här, trots att 4 stycken angett att de blivit dåligt bemötta.

”De frågar hur gammal man är och vad man gör på den sidan” (flicka, 13 år)

”[De borde] behandla en som dom vuxna och inte som femåringar” (flicka, 15 år)

Informanterna har inte uppgett på vilken avdelning de blivit bemötta på det sätt som de beskriver.

13. Upplever du att folkbiblioteket satsar på högstadies flickor som låntagar- och besöksgrupp?

I mycket stor utsträckning	2
I ganska stor utsträckning	7
Vet inte	29
I ganska liten utsträckning	1
I mycket liten utsträckning	1

Egna kommentarer:

”Mycket bra. Men när jag sitter vid surfdatorm så fastnar den jättemycket. Jag vill att ni skaffar en Dell-dator” (Flicka, 14 år)

” [Det finns] många nya böcker för högstadies flickor” (flicka, 14 år)

Här tror jag tyvärr att många av informanterna haft svårigheter med att förstå frågan, därav alla ”Vet inte”-svaren.

14. Är du nöjd med folkbibliotekets utbud för högstadies flickor när det gäller

a) böcker b) tidskrifter c) CD-skivor d) programv.

Mycket nöjd	23	8	5	5
Ganska nöjd	14	10	10	4
Vet inte	3	22	20	28
Ganska missnöjd	0	0	3	2
Mycket missnöjd	0	0	2	1

Egna kommentarer:

”Jag har läst många av böckerna här och tycker att ni borde köpa in mer” (flicka, 13 år)

”Jag gillar det här biblioteket!” (flicka, 14 år)

”Det skulle vara kul med mer info om programverksamheterna, för om det finns så har jag ingen aning. Alltså informera gärna mer!” (flicka, 14 år)

93 procent av flickorna tycker att utbudet av böcker för högstadies flickor är bra – en mycket hög siffra! Resten av utbudet är de inte lika nöjda med. CD-utbudet är mindre än hälften nöjda med, vilket är förståeligt eftersom en stor del av utbudet av CD-skivor på barn/ungdoms-avdelningen riktar sig till barn. På Täby Huvudbibliotek finns dock CD-skivor både på barn/ungdom- och vuxenavdelningen. På barn/ungdom finns sagor och sånger för barn samt viss popmusik som riktar sig till yngre, t.ex. Hanson och Markoolio. De flesta av flickorna lånar säkert cd-skivor på vuxenavdelningen i stället där det finns ett stort utbud av pop/rock-musik. Programverksamheten har de flesta uppgett att de inte vet något om, vilket är helt naturligt eftersom det inte existerar någon sådan för den här åldersgruppen. Bibliotekets programverksamhet riktar sig uteslutande till barn.

15. Vad för sorts böcker lånar du oftast på folkbiblioteket?

Skönlitteratur (= romaner, noveller, dikter) från barn/ungdomsavdelningen	25
Faktaböcker från barn/ungdomsavdelningen	7
Skönlitteratur från vuxenavdelningen	4
Faktaböcker från vuxenavdelningen	4

63 procent uppger att de oftast lånar skönlitterära böcker från barn/ungdomsavdelningen. Drygt en fjärdedel lånar oftast fackböcker.

16. Skulle du besöka folkbiblioteket oftare om du hade tid?

Ja	22
Vet inte	9
Nej	9

Över hälften av flickorna menar att de skulle besöka biblioteket oftare om de hade tid och inte ens en fjärdedel uppger att de klart inte skulle göra det. Ett bra betyg!

17. Använder du regelbundet bibliotekets webbaserade tjänster för att söka i katalogen, låna om böcker, reservera böcker m.m.?

Ja	5
Nej	21
Har inte hört talas om dessa tjänster	14

Att biblioteket är tillgängligt dygnet alla timmar via hemsidan verkar ha gått högstadiesflickorna förbi. Endast 13 procent använder sig regelbundet av de webbaserade tjänsterna när de ska låna om böcker, reservera en bok eller söka efter litteratur. Till webbaserade tjänster kan man också räkna möjligheten att ladda ner och läsa e-böcker, vilket ger låntagaren möjlighet att när som helst och var som helst (där det finns en dator med Internetuppkoppling) läsa en bok. Den webbaserade servicen som biblioteket erbjuder verkar än så länge inte locka högstadiesflickorna. Jag tror att många av dem går till biblioteket till viss del för den lugna, rofyllda och kravlösa miljön som den erbjuder – och den går inte att hitta virtuellt.

18. Vad saknar du för någonting för högstadiesflickor på biblioteket?

Detta är en helt öppen fråga och cirka hälften av informanterna hade något att säga i frågan. 6 av informanterna uppger att de inte tycker att det saknas någonting alls på biblioteket, utan att de är nöjda med hur det är nu. 2 av flickorna vill ha ännu fler böcker för ungdomar och 2 stycken vill ha bättre och mer moderna CD-skivor. De övriga önskemålen var:

”Mer tips och förslag.” (flicka, 13 år)

”MSN messenger, en dell-data på barnavdelningen, att förbjuda en massa ”skit” som sparas på datorn.” (flicka, 14 år)

”Mer Jonas Gardell. Boktips på bra ungdomsböcker!” (flicka, 15 år)

”Allt möjligt.” (flicka, 14 år)

”Böcker om åsnor!” (flicka, 14 år)

”Böcker om gymnastik.” (flicka, 14 år)

”Ett rum där man kan jobba utan att behöva ta hänsyn till de som vill ta det lugnt.”
(flicka, 14 år)

”Jag har faktiskt inte vetat så mycket om det.” (flicka, 15 år)

19. Trivs du bäst på barn/ungdom- eller vuxenavdelningen?

Barn/Ungdom **29**

Vuxen **8**

Vet inte **3**

73 procent av informanterna tycker att de trivs bäst på barn/ungdoms-avdelningen. Den höga siffran beror troligtvis till viss del på att en så stor del av informanterna var tretton år.

20. Har ni fått besöka folkbiblioteket genom skolan på högstadiet?

Ja **10** Nej **30**

Bara en fjärdedel av högstadieflickorna har genom skolan fått besöka folkbiblioteket. Det var ungefär vad jag hade väntat mig, då det är tydligt att man i allmänhet satsar mest på yngre barn på folkbibliotekets barnavdelningar.

21. Var skulle du vilja att en eventuell tonårsavdelning skulle placeras?

På barn/ungdomsavdelningen **16**

På vuxenavdelningen **13**

Vet inte **9**

Egen avdelning **2**

Egna kommentarer:

”Gärna med lite tonårsspecial som vi gillar.” (flicka, 13 år)

”Det är så trevligt på barn/ungdom!” (flicka, 13 år)

”Det vore väldigt trevligt med en tonårsavdelning.” (flicka, 15 år)

”Egentligen skulle jag vilja ha den någonstans i mitten.” (flicka, 15 år)

”Jag tycker att böckerna på ungdom/barn är bättre.” (flicka, 14 år)

I den här frågan råder ingen större enighet mellan informanterna. En knapp majoritet vill ha en tonårsavdelning i anslutning till barn/ungdomsavdelningen, där ju även majoriteten uppger att de trivs bäst. Svartalernativet ”egen avdelning” stod inte på enkäten utan har skrivits dit av 2 av informanterna.

Intervju med barnbibliotekarie, Täby Huvudbibliotek

Intervju med Inger-Anne Herlitz, barnbibliotekarie och chef för barn/ungdoms-avdelningen på Täby Huvudbibliotek. Måndagen den 17 februari 2003 i personalrummet.

1. Brukar högstadieelever komma till biblioteket genom skolans försorg?

SVAR: Det gör de inte eftersom högstadieeleverna har skolbibliotek med utbildade bibliotekarier. Det kommer dock att bli efterfrågan från friskolorna, som ofta har otillräcklig tillgång till böcker och saknar bibliotek påskolorna.

2. Tror du att bokprat för högstadieelever vore en bra idé?

SVAR: Det görs på integrerade bibliotek. Om Täby Huvudbibliotek hade haft resurser så skulle de gärna ha bokprat även för högstadiet. Tyvärr finns det ingen möjlighet nu då de har redan flest bokprat i hela länet. ”Det skulle vara jättebra om det vore möjligt! Om vi fick fortsätta ’bokprata’ för de klasser som vi redan har bra kontakt med, skulle de nog låna jättemycket böcker”.

3. Vad gör högstadieflickorna oftast påert bibliotek?

SVAR: Vissa sitter ofta vid Internet. Det kommer en hel del flickor som vill låna ungdomsböcker; flera vill även ha tips. Högstadieflickor sitter ofta i mindre grupper och studerar.

4. Vilket utbud har ni för högstadieflickor på barn- och ungdomsavdelningen?

SVAR: Böcker, CD-skivor, tidskrifter (*Seventeen*, *OKEJ*, *Julia* och *KP* finns). Det ordnas inga aktiviteter för högstadieelever. Kulturföreningen anordnar film och teaterföreställningar för dem genom Täby Kommuns kulturavdelning.

5.Satsar ni mycket på den här gruppen?

SVAR: ”Nej, vi gör inte det. Vårt krut ligger väldigt mycket på klasser i låg- och mellanstadiet. De andra ska egentligen få sitt tillgodosett av andra dvs. av sina skolbibliotek.”

6.Verkar högstadiesflickorna påert bibliotek nöjda med utbudet?

SVAR: De pratar inte så mycket med bibliotekarierna. Herlitz tillägger att ”hade de kommit klassvis på biblioteksbesök till oss hade jag vetat mer, då hade jag haft en helt annan kontakt med dem.”

7.Hur upplever du högstadiesflickor som besöksgrupp. Är de frågvisa, stör de mycket osv.?

SVAR: De är inte så frågvisa, snarare för lite frågvisa. ”Det är jättekul när de väl vill ha boktips. De är väldigt roliga att prata med om de själva tar kontakt”. Herlitz anser att de absolut inte är störande. De är lugna och stör i princip aldrig.

8.Vad tycker du skulle kunna förbättras för dem?

SVAR: Herlitz tycker att det är dumt att ”Unga vuxna”-hyllan ligger så illa till. Den borde om möjligt ligga i anslutning till barn/ungdomsavdelningen, menar hon. Någon ”myshörna” på vuxenavdelningen vore bra. Lite fler soffor behövs så att de har lite sköna ställen att sitta på. Vid ”Unga vuxna”-hyllan skulle man kunna ha något, t.ex. ett klotterplank, vilket personalen har diskuterat. ”Bemötandet är mycket viktigt! Ungdomar ska bemötas med självklar respekt både på barn/ungdom- och vuxenavdelningen!” säger Herlitz med eftertryck.

Intervju med vuxenbibliotekarie, Täby Huvudbibliotek

Intervju med Lena Fahle, vuxenbibliotekarie på Täby Huvudbibliotek. Intervjufrågorna besvarades via mail, p.g.a. sjukdom, i mars 2003.

1. Vad finns det för utbud på vuxenavdelningen som passar bra för högstadieelever, speciellt högstadieflickor? Vilka tidningar, böcker etc.?

SVAR: Det finns en hörna med information om språkkurser utomlands. Det mesta gäller nog gymnasieungdomar och äldre, men vissa är även för högstadiet. I anslutning till detta ligger också Unga vuxna-hyllan. Även här gäller att målgruppen främst är gymnasiet och äldre, men kan också intressera yngre. ”Tidskrifter har vi nog inte så mycket direkt riktat till ungdomar” menar Fahle, även om det är beroende av vilka intressen man har: ”Det finns ju om sport, musik m.m. De enda jag kan komma på direkt är *Glöd* (också med äldre målgrupp) och *Hästen* (hästintresset kan ju vara stort tidigt)”.

2. Hur upplever du högstadieflickorna som besöksgrupp?

SVAR: Det är mycket svårt att avgöra hur gamla ungdomar är, tycker Fahle. Många gymnasieelever kommer från de närliggande skolorna Åva och Tibble, och Fahle menar att man nog ofta förutsätter att de tillhör denna grupp: ”Vid referensfrågor (skoluppgifter) visar det sig då ibland att de är högstadieelever. Det är absolut ingen störande grupp, tvärtom mycket lugna och lågmälda.”

3. Verkar högstadieflickorna som vistas på vuxenavdelningen i allmänhet nöjda med utbud och bemötande?

SVAR: ”Ofta får man hänvisa till barn- och ungdomsavdelningen vid skönlitterära frågor” säger Fahle. Vuxenavdelningen har i princip inget uHc/uHce-klassat, möjligen ytterst lite på ”Unga vuxna”-hyllan. Fahle brukar försöka kalla det ungdomsavdelningen vid hänvisningar (och inte barnavdelningen) för att ungdomarna inte ska känna sig förbarnsligade, när de nu frågat på vuxenavdelningen. Huruvida högstadieflickorna är nöjda eller inte tycker Fahle är svårt att veta: ”De som är blyga

säger ju inte mer än nödvändigt. Andra har kanske lite nonchalantare attityd. Ungdomar har ganska ofta rätt realistiska idéer om vad man kan hitta för information, och hur ("det är väl bara att slå upp i datorn?"). Man undrar ofta om de hittat på uppgiften själva eller blivit tilldelade den av en lärare. Frågor om alltings "historia" är legio (reklamens historia, lyftkranens historia etc.)."

4. Satsar ni på vuxenavdelningen mycket på högstadieelever och högstadieflickor som låntagare/besöksgrupp?

SVAR: "Nej, det kan jag inte säga" menar Fahle.

5. Vilken är din personliga åsikt om bokprat för högstadieklasser på biblioteket?

SVAR: Fahle har inte funderat så mycket kring bokprat, då hon ju inte är barnbibliotekarie. Högstadieskolorna i kommunen har ofta utbildade bibliotekarier (till skillnad från låg och mellanstadieskolorna) så hon tycker att det är naturligare att de får boktips på skolan. Dessutom har bibliotekets vuxenavdelning såsom tidigare nämnts inte så mycket böcker direkt för denna målgrupp.

6. Vad skulle kunna förbättras på vuxenavdelningen för högstadieflickor?

SVAR: Fahle tycker generellt att de är en målgrupp för ungdomsavdelningen. "Övergångsavdelningen" från ungdom till vuxen, Unga vuxna, har medvetet anpassats till de något äldre ungdomarna.

7. Vad upplever du att högstadieflickor oftast gör på vuxenavdelningen - surfar på nätet, studerar etc.?

SVAR: För surfning på vuxen finns en åldersgräns 16 år, så surfar gör de främst på ungdomsavdelningen. Som Fahle nämnde tidigare tycker hon att det är svårt att avgöra hur gamla de ungdomar är som vistas på biblioteket. "Och om det inte finns någon anledning frågar man förstås inte heller om ålder" påpekar hon. "De man kommer i kontakt med är ju de som frågar, kanske om någon ungdomsbok eller att de vill ha tips på deckare."

Intervju med två biblioteksmedarbetare, Dieselverkstadens Bibliotek

Intervju med Lennart Sandgren (kulturvetare/biblioteksmedarbetare) och Elisabeth Simonsson (bibliotekarie/biblioteksmedarbetare) på Dieselverkstadens bibliotek tisdagen den 25 mars 2003 i bibliotekets sagorum.⁸⁴

1. Hur upplever ni högstadiesflickor som besöksgrupp; är de lugna/stökiga/frågvisa etc.?

SVAR: ”De är ganska lugna, de gör inte mycket väsen av sig och frågar inte så mycket” menar de båda informanterna. I början gav de dock en del tips till personalen om vilka böcker som borde köpas in. Det är en grupp som lånar mycket; de lånar förmodligen mer böcker än killarna. ”Annars har nog just gymnasiet och 8:or och 9:or inte riktigt hittat hit än, vi har ju inte funnits till så länge än” tillägger Sandgren.

2. Satsar ni mycket på högstadieslever / högstadiesflickor som besöksgrupp?

SVAR: Inte mer än någon annan grupp. ”Vi har nog snarare genom att vi har så mycket TV-spel m.m. fått hit fler killar än många andra bibliotek”.

3. Vilken är er åsikt om bokprat för högstadieslever?

SVAR: Simonsson nämner vikten av att ha kvar boksamtalen även på högstadiet. Hon menar att man kanske får tänka i lite nya banor som bibliotekarie; t.ex. blanda in fler medier och kanske vara två som pratar i stället för en. ”Vi vill gärna ha en dialog med dem vi bokpratar för; mer samverkan”.

⁸⁴ All personal på Dieselverkstadens bibliotek kallar sig biblioteksmedarbetare.

4.Vad tror ni skulle kunna förbättras för högstadieelever på Dieselverkstadens bibliotek?

SVAR: Någon läsecirkel vore bra, tycker informanterna, samt skivarkurs, skrivarkurs eller läseklubb. Det har det pratats om att starta. Vidare nämner de att bra medieurval viktigt; det ska vara spännande och relevant. En verksamhet som ägt rum på Dieselverkstaden, kallat Fri Scen, var ett forum för ungdomar som ville uttrycka sig. Då kom många ungdomar. Personalen har också pratat om att ha programverksamhet för skolor under dagtid.

5.Vad upplever ni att högstadieflickor oftast gör hos er?

SVAR: ”Vissa ligger och läser i sagorummet, andra spelar TV-spel. Det är mycket surfning” säger Simonsson. Högstadieflickorna läser också tidskrifter som *Veckorevyn* och *OKEJ*. Lånar skivor gör de ofta.

6.Brukar högstadieklaser komma till er genom skolan?

SVAR: Högstadieelever har varit på biblioteket genom skolan i samband med ett projekt om Shakespeare, det var 9:orna (och gymnasiet). ”Vi har bokprat för högstadieelever dvs. alla klasser är inbjudna men det kommer mest mellanstadieklaser” säger Simonsson. Biblioteket tar annars emot dem som vill komma. Personalen funderar över hur de ska lägga upp lite annorlunda bokprat för högstadiet med film, musik och faktaböcker i stället för enbart skönlitteratur.

7. När kommer högstadieelever oftast till er?

SVAR: De flesta kommer sena vardagseftermiddagar. Mellan 18 och 19 är det inte så många på biblioteket. På helgerna kommer de ibland.

8.Kommer de oftast ensamma eller i sällskap?

SVAR: Oftast kommer de 2-3 stycken samtidigt. På helgerna kommer de med sina föräldrar, säkert mycket p.g.a. att det i huset inte bara finns ett bibliotek utan mycket annat också

9.Vad lånar högstadieflickor oftast hos er?

SVAR: Det är mest skönlitteratur.

10. Ni delade ut en enkät till ungdomar innan biblioteket öppnade. Vilka sorts frågor ställde ni och vad fick ni för svar?

SVAR: ”Vi frågade vad de förväntar sig av ett bibliotek och vad de önskade mest av det nya biblioteket” säger Sandgren. Svaren blev ungefär som de väntade sig och de gjorde enkäten delvis för att få sina antaganden bekräftade.

Enkäten genomfördes våren 2002 bland högstadie- och gymnasieelever i och utanför Nacka. 57 procent av informanterna var flickor.

Analys

Mitt syfte med den här undersökningen var att undersöka högstadiesflickors användning av folkbiblioteket. Jag ställde mig frågorna:

- Vad erbjuder folkbibliotekets barn- respektive vuxenavdelningar dagens högstadiesflickor vad gäller medier och programverksamhet?
- Hur använder sig denna målgrupp av folkbibliotekets tjänster och utbud?
- Hur blir flickorna bemötta av bibliotekarierna på barn- respektive vuxenavdelningen?
- Vad har flickorna själva för önskemål om hur ett folkbibliotek ska vara utformat och vad ska det erbjuda unga tonårsflickor vad gäller medier och programverksamhet?

Lokalerna

Under arbetet med denna uppsats tycker jag att jag har fått fog för mina tankar om att högstadieselever, åtminstone flickor, inte har någon riktigt självklar plats på folkbiblioteket. Ett folkbibliotek kan knappast ta på sig uppgiften att bli någon sorts ungdomsgård, men däremot tycker jag att det ska kunna fungera som ett komplement till andra platser där ungdomar vistas och där de trivs. Biblioteket ska kunna erbjuda en lugn, skön och i alla avseenden öppen miljö för nyfikna ungdomar.

I *Biblioteksbladet* nr 2 1995 kommenterar Annina Rabe ett experiment som gick ut på att hålla folkbiblioteket öppet till klockan 23 på fredagar för att locka ungdomar, vilket förståeligt nog inte föll väl ut. Annina Rabe menar att hon har svårt att föreställa sig vad som skulle fåt henne själv att spendera en fredagskväll på biblioteket när hon var 13, 15 eller 22 år, även om hon använde det flitigt på dagtid.⁸⁵ Detta tycker jag är ett exempel på hur fel det kan bli när biblioteket försöker ta på sig en roll som det inte kan axla. Högstadiesungdomar är ofta upptagna med skola, kompiar, familj och fritidsaktiviteter och man kan därför inte räkna med att de ska tillbringa helgkvällar på biblioteket (är det ens önskvärt?).

⁸⁵ Rabe, 1995, s. 41.

Jag har funderat över om det är nödvändigt att biblioteket erbjuder ett särskilt ”tonårsrum” eller dylikt. Det mest relevanta är förmodligen att bibliotekets miljö, atmosfär och utbud (vare sig det är ihopsamlat på en särskild plats eller står utspritt i lokalen) är lockande och välkomnande för ungdomar. Jag tycker inte att det finns något självklart svar på frågan om tonårshörna. I början av uppsatsarbetet tyckte jag att det vore en mycket bra idé men har under tiden blivit mer tveksam. Med ”tonårshörna” menar jag en avskild avdelning av biblioteket där ungdomskulturen finns samlad i form av böcker, skivor, tidskrifter m.m. De flesta av mina Täby-informanter skulle vilja att en eventuell tonårsavdelning skulle finnas på barn/ungdomsavdelningen och inte på vuxenavdelningen.

Det som finns på Täby Huvudbibliotek, och på många andra folkbibliotek, är en ”Unga vuxna”-hylla. En sådan hylla tycker jag är en bra idé om den genomförs på ett lämpligt sätt. På Täby Huvudbibliotek är hyllan för unga vuxna placerad allra längst in i lokalen och om man inte vet att den finns är den tyvärr mycket lätt att missa. Detta påpekar också barnbibliotekarien Inger-Anne Herlitz under min intervju med henne. Jag tycker att en hylla för unga vuxna borde placeras centralt i biblioteket och gärna i anslutning till barnavdelningen så att den blir en naturlig ”övergång” mellan barn- och vuxenavdelningen. På Dieselverkstadens Bibliotek finns ingen egentlig tonårshörna. I stället finns flera sköna soffgrupper som barn och ungdomar i alla ådrar kan använda.

Min åsikt är att en tonårshörna kan bidra till att man placerar ungdomar i ett fack och drar dem alla över en kam. Jag skulle själv som tonåring inte ha känt mig tillfreds med att gå till en speciell avdelning på biblioteket där man förväntas lyssna på ”ungdomlig” popmusik och läsa *Veckorevyn* i en ”spacig” och modern fäölj. Hellre skulle jag nog ha sett att biblioteket i allmänhet hade en öppen och icke-nedlåtande attityd till ungdomar och att det fanns ett bra och relevant utbud för tonåringar på olika ställen i lokalen. I detta fall är skyltning extra viktigt, och varför inte dessutom ha tips på bra böcker och skivor ute i lokalerna?

Anknytning till teoriavsnittet

Mats Lieberg har i sin text ”Ungdomarna, staden och det offentliga rummet” diskuterat ungdomars plats i stadens offentliga rum. Han nämner sociologen Hans-Paul Bahrds villkor från 1967 som utmärker en offentlig plats: **1)** Platsen ska erkännas som offentlig av dem som använder den. **2)** De som använder den offentliga miljön ska vara någorlunda bekanta med situationen på platsen. **3)** Det ska

finnas möjlighet för människor att se och synas. 4) Människor ska känna sig trygga där.⁸⁶

Folkbiblioteket tycker jag utan tvekan uppfyller alla kriterier för att vara en offentlig plats: Allmänheten ser den som offentlig och vet också stora drag vad som gäller när man vistas på ett bibliotek (man ska vara lugn och tyst för att inte störa andra och man bör ha ett lånekort för att kunna utnyttja bibliotekets tjänster). Möjligheter finns för människor både att se och synas och de flesta kan nog hålla med mig om att biblioteket är en plats där folk känner sig trygga.

Men är biblioteket en reträtt- eller en interaktionsplats? Med reträttplatser menar Lieberg ”undagömda platser” där ungdomar slipper kontroll och insyn från vuxna som t.ex. flick/pojkrummet. Interaktionsplatser är platser dit ungdomar söker sig när de vill synas och där relationer ofta skapas, antingen mellan personer i den egna gruppen och/eller mellan gruppmedlemmar och omgivningen.⁸⁷ Jag anser att det på alla folkbibliotek borde finnas sådana reträttplatser. Det ska finnas mysiga, lite avskilda läshörnor med sköna soffor eller fåöljer där ungdomar kan koppla av genom att läsa en tidskrift eller bok och kanske lyssna på musik i hörlurar efter en lång skoldag. De ska känna att de får vara ifred, koppla av och bara varva ner ett slag utan att någon ifrågasätter vad de gör eller varför (under förutsättning att man inte stör någon annan naturligtvis). Biblioteket ska kunna erbjuda en hemtrevlig miljö med relevanta och spännande medier för ungdomar.

Jag fick en stark känsla av reträttplats när jag besökte Dieselverkstaden. Mina intervjupersoner sade att man avsiktligt har satt upp såfåregler som möjligt. T.ex. har man inte lagt in några spärrar i datorn som omöjliggör tillträde till vissa sidor utan i stället försöker man ha lite koll på om någon är inne på en rasistisk eller pornografisk sida. Något som jag tycker är synd med Internetdatorerna på Täby Huvudbibliotek är att det är förbjudet att chatta utan att det ges någon anledning (i de instruktioner låntagaren kan läsa på skärmen till inloggningsdatorn). En låntagare som ändå går in på en chattsida får sitt lånekort spärrat under en viss tid. Jag anser att en regel som bara finns till utan ett uppenbart syfte lätt kan verka ”stelbent” och onödig. Det bör tilläggas att det är tillåtet att gå in på Lunarstorm och andra sidor där barn och unga lätt kan få kontakt med pedofiler etc. över nätet, vilket gör det svårt att förstå varför just chattning inte tillås.

Bredvid Dieselverkstadens bibliotek finns ett café och besökare till biblioteket kan om de vill ta med fikabröd eller en kopp kaffe in till biblioteket. Det tycker jag är

⁸⁶ Lieberg, 1993, s. 199 f.

⁸⁷ Lieberg, 1993, s. 228 f.

en bra idé då det ger biblioteket en mindre stel atmosfär. På en del andra bibliotek skulle kanske en sådan idé avfärdas med argument som att ”Folk kommer att spela så” eller ”Det är olämpligt att sitta och äta inne på ett bibliotek”, men jag anser att man måste våga lita på människors sunda förnuft. Dieselverkstadens bibliotek är en plats där ungdomar kan koppla av och umgås. De flesta förstår nog att det är okej att äta en kaka inne på biblioteket men kanske inte att sitta och äta pasta med så samtidigt som man bläddrar i en bok. Avskilda studierum kan också vara ett sätt att skapa reträttplatser på biblioteket.

Hur kan biblioteket också vara en interaktionsplats? Genom bokprat, läsecirklar, föredrag och genom att helt enkelt bidra med en öppen och kreativ atmosfär. Genom att ha avskilda studierum och kanske en särskild avdelning för ”tyst” läsning och studier kanske man kan luckra upp tanken om absolut tystnad i hela bibliotekslokalen. Atmosfären ska präglas av hänsyn och lugn, men jag tycker samtidigt att man ska kunna prata med varandra i normal samtalston mellan hyllorna utan att bli hyschad på Biblioteket ska vara en möjlig mötesplats för människor, vilket kan underlättas genom ett café vägg i vägg med biblioteket.

Lieberg urskiljer tre grupper av ungdomar: De kamratorierade ungdomarna använder offentliga miljöer mest. De känner sig trygga i den lokala miljön och utgör en viktig del av den lokala ungdomsoffentligheten. De föreningsorienterade ungdomarna tillbringar sin fritid på många olika platser som de kommer i kontakt med genom sina fritidsaktiviteter. De hemorienterade ungdomarna tillbringar mycket tid hemma med föräldrar, syskon och kamrater. De tittar mycket på TV, läser mycket böcker och tidningar.⁸⁸

Även om det kanske är en litet grov indelning av alla ungdomar så passar nog de flesta mer eller mindre in i någon av kategorierna och det kan vara en bra utgångspunkt för en vidare diskussion. Målsättningen för ett folkbibliotek borde ju vara att så många som möjligt ska finna något av mening och trivas på biblioteket. Alla dessa tre grupper av ungdomar ska kunna känna att de får utbyte av ett besök på folkbiblioteket, anser jag. De kamratorierade ungdomarna ska kunna se biblioteket som en mötesplats där de kan ses, prata, läsa läxor och fika tillsammans. I intervjun med personal från Dieselverkstadens bibliotek nämndes en enkät som delades ut till ungdomar innan biblioteket öppnade. En av frågorna i undersökningen var ”Vad tycker du är viktigast att man skall kunna göra på biblioteket?”. Av svaren framkom just att det viktigaste var – förutom att låna böcker/skivor – att kunna träffa kompisar, plugga, surfa på Internet och fika. De föreningsorienterade ungdomarna

⁸⁸ Lieberg, 1993, s.214 ff.

tycker jag ska kunna tillgodose sina behov genom någon form av läsecirkel eller liknande som är kopplad till biblioteket. Kanske kan en läsecirkel i princip vara "självgående" men få låna lokaler och böcker av biblioteket. För de hemorienterade ungdomarna är medieutbudet mycket viktigt. Det ska finnas ett stort och varierat utbud av bra medier att låna hem – böcker, skivor och filmer som passar ungdomar tycker jag har en självklar plats på varje folkbibliotek.

Bibliotekets utbud och hur tonåringar använder sig av det

Mina informanter från Täby Huvudbibliotek verkar i stort sett mycket nöjda med sitt folkbibliotek. De allra flesta tycker att biblioteket erbjuder bra böcker och tidskrifterna verkar de flesta också nöjda med. CD-utbudet klagar många av informanterna på vilket är lite synd eftersom biblioteket ju erbjuder en stor samling nya och moderna popskivor; precis det som flera av informanterna efterfrågade. På Täby Huvudbibliotek finns nämligen CD-skivor både på barn/ungdom- och vuxenavdelningen. På barn/ungdom finns sagor och sånger för barn samt viss popmusik som riktar sig till yngre. Flera av flickorna lånar säkert CD-skivor på vuxenavdelningen i stället där det finns ett större utbud av pop/rock-musik. Frågan är om en del av ungdomarna inte känner till detta då de klagar på utbudet? De borde vara medvetna om vuxenavdelningens musikutbud då det knappast går att missa skivorna där de står precis innanför entrén.

Oavsett huruvida mina informanter känner till vuxenavdelningens stora utbud av musik eller ej, så tycker jag att uppdelningen mellan barn- och vuxenavdelningen är litet olycklig. Om vissa skivor t.ex. Markoolio och Roxette finns på barn så delar man lätt upp tonåringarna i fack – "du är barn eller tonåring, du borde lyssna på Markoolio och inte Bruce Springsteen eller klassiskt".⁸⁹ Det kan uppfattas negativt för ungdomar – och även av en vuxen person som t.ex. vill låna Roxettes senaste skiva och blir hänvisad till barnavdelningen. Tonårsbibliotekarien Bjarne Paulson från Södertälje kommun anser i *Biblioteksbladet* nr 8 1995 att man genom att placera alla pop- och rockskivor under en speciell ungdomskategori inte tar hänsyn till de unga som faktiskt är intresserade av klassisk musik. Han menar att man ska satsa på att göra *hela* biblioteket attraktivt för ungdomar⁹⁰, vilket jag håller med om.

I *Skolbibliotek i fortsatt medvind* kan man ta del av artiklar ur *Barn & Kultur* 1994 -2002.⁹¹ I en av artiklarna berättar Johanna Hansson (konsulent på Statens

⁸⁹ Egen kommentar.

⁹⁰ Paulson, 1995, s. 258.

⁹¹ *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002.

Kulturråd i Stockholm) att det är på folkbiblioteken det märks att skolbiblioteken inte räcker till. När elever och lärare inte hittar vad de behöver på skolans bibliotek går de vidare till närmsta folkbibliotek, vilket i och för sig är positivt för folkbiblioteken i och med att många kommer dit och använder sig av tjänsterna. Under senare år har det dock skett en tydlig förskjutning från att eleverna kommer till biblioteket för att låna några böcker eller för att vara med på inplanerade bokvisningar och bokprat, till att eleverna använder biblioteket så gott som dagligen och på ett sätt som är direkt kopplat till undervisningen.⁹²

Dessa tankar stämmer väl in på hur mina Täby-informanter besvarat enkäten, även om svaren är litet förvirrande. 18 av 40 informanter uppger att de främst går till folkbiblioteket för att låna litteratur till studier (att jämföra med de 15 som uppgett att de främst går till folkbiblioteket för att låna böcker för privat bruk). Samtidigt uppger 25 informanter att de oftast lånar skönlitterära böcker från barn- och ungdomsavdelningen. Bara drygt en fjärdedel lånar oftast fackböcker. Kanske är det så att informanterna lånar skönlitteratur till svenskundervisningen eller till "bänkbok" i skolan? Det är det enda svaret som verkar rimligt, vad jag kan se. Även de högstadies flickor som besöker Dieselverkstadens Bibliotek lånar främst skönlitteratur, enligt de ur personalen jag intervjuat.

Ingen av informanterna har svarat att de främst går till folkbiblioteket för att studera. Det finns en fin och fräsch referensavdelning med tillhörande studieplatser på bibliotekets övervåning, men vad jag kunde se användes den nästan uteslutande av äldre studerande. Kanske tycker högstadieeleverna att studiemiljön där är lite väl stel och tyst? Det skulle säkert vara positivt för högstadies flickorna med fler sköna soffor och fåöljer att sitta och läsa i. Det nämner även barnbibliotekarien i Täby som något som skulle kunna förbättras för högstadieeleverna. I läsvaneundersökningen *Datanörd eller bokmal* nämner speciellt flickorna vikten av en mysig inredning; sköna soffor och fåöljer samt glatt färgval.⁹³ Några sorts sittgrupper eller soffor borde finnas förutom barnavdelningens mjuka barnmöbler och vuxenavdelningens pinnstolar. Det finns visserligen några fåöljer på Tåbys vuxenavdelning, men fler skulle behövas.

Många högstadieelever håller ofta på med skolarbeten i grupp och flera, kanske speciellt flickor, kommer till folkbiblioteket i grupp för att hitta studielitteratur och studera, skriva och diskutera kring sina arbeten. Då skulle det vara mycket lämpligt om det på biblioteket fanns några grupprum där man inte behöver vara tyst och rädd för att störa andra besökare. En flicka i Täby-undersökningen efterlyser ett sådant

⁹² *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002, s. 55.

⁹³ Andersson, 1999, s. 36.

rum, ”ett rum där man kan jobba utan att behöva ta hänsyn till de som vill ta det lugnt”. Det vore praktiskt, speciellt vid grupparbeten, att kunna sitta tillsammans och arbeta med t.ex. referensböcker utan att behöva visa. De intervjuade bibliotekarierna på både Täby Huvudbibliotek och Dieselverkstadens Bibliotek nämner spontant att högstadiesflickor ofta kommer tillsammans i mindre grupper för att t.ex. studera, vilket gör att det finns ett behov av grupprum.

Personalen på de båda biblioteken nämner att högstadiesflickor oftast kommer till biblioteket under eftermiddagarna. Senare på kvällen är de sällan kvar. Detta är något att tänka på om man tänker ordna någon sorts programverksamhet som föreläsning eller läsecirkel. Troligtvis skulle sådana aktiviteter locka fler ungdomar om de äger rum vid 16-tiden eller 17-tiden i stället för senare.

Bokprat för ungdomar

Programverksamhet saknas för högstadieungdomar på Täby Huvudbibliotek. Barnbibliotekarien menar att det skulle vara givande att ha t.ex. bokprat även för högstadiet, men att tiden inte räcker till och att det är skolbiblioteket som ska ta över efter mellanstadiet. Hur skall skol- och folkbibliotek definieras och vilka uppgifter har de egentligen? Följande definitioner har jag hämtat ur boken *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, utgiven av Bibliotekstjänst.

Skolbiblioteket ska använda pedagogiska arbetsmetoder och serva skolans elever och personal med pedagogiskt material i undervisningen .

Folkbiblioteket riktar sig till allmänheten och ska erbjuda ett brett och varierat urval medier och tjänster för alla åldrar. Inte bara för information och studier, utan i lika hög grad för förströelse, fritidsintressen och konstnärlig upplevelse.⁹⁴

Efter att ha läst definitionerna tycker jag att man börjar undra vem som egentligen har ansvar för högstadieelevernas ”lustläsning”; vilka ska engagera dem till att läsa? Varken skol- eller folkbiblioteket verkar ta på sig den rollen. Och om det visar sig vara folkbibliotekets roll – vilken avdelning ska då ta ansvaret? Barnbibliotekarien i Täby menar att skolbiblioteket ska ta över efter mellanstadiet och vuxenbibliotekarien menar att högstadieungdomar är en målgrupp främst för barn/ungdomsavdelningen. Inom ramen för svenskundervisningen blir det ofta mer dragglände av klassiker som Frans G. Bengtssons *Röde orm* och August Strindbergs *Hemsöborna* i stället för vad jag tycker man kan kalla just ”lustläsning” dvs. att man läser böcker som man själv väljer att läsa och inte sådana som man ”måste” läsa.

⁹⁴ *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002, s. 131.

Ligger det ansvaret helt på ungdomarna själva? Ett sätt att sprida lust till läsning för tonåringar vore att införa ”bokprat” även på högstadiet och inte sluta med det när eleverna gått ut mellanstadiet såsom ofta sker. Lite drygt hälften av mina informanter i Täby tycker att det skulle vara ganska eller mycket bra med bokprat även under högstadiet. 15 procent uppger att de skulle tycka att det skulle vara dåligt, vilket förvånar mig något då jag trodde att de allra flesta skulle uppskatta biblioteksbesök som ett varierande inslag i den sedvanliga klassrumsbaserade undervisningen. En av informanterna uppger att hon faktiskt har upplevt bokprat även på högstadiet.

Malin Ögland menar i undersökningen *Att sprida lust till läsning* att bokprat är ett bra sätt för att få ungdomar att uppmärksamma skönlitteratur; alla gör ju inte det ”på egen hand”. Till folkbiblioteket går troligtvis annars mest de som redan läser mycket och skolbiblioteket har ju begränsade öppettider och är sällan öppet när eleverna har tid över på sena eftermiddagar och kvällar. Det viktiga med bokprat för högstadieungdomar är att det handlar om böcker som bibliotekarierna verkligen tycker om själva; annars är det svårt att verkligen sprida lust till läsning på ett övertygande sätt. Bokprat för högstadiet kräver ordentlig eftertanke: vilka sorters böcker ska man ta med? Ska man ta med någon eller några vuxenböcker? Hur pass viktigt är det att huvudpersonerna i böckerna är ungefär hälften flickor och hälften pojkar? Ögland menar att de flesta bibliotekarier hon pratat med verkar försöka ha ett jämnt antal flickor och pojkar som huvudpersoner. Åsikterna om huruvida man ska prata om vuxenböcker eller inte är däremot delade.⁹⁵ Något som kan upplevas som problem för bokpratande bibliotekarier kan nog vara det gruppträck som ofta finns i högstadieklasser; på mellanstadiet ser nog många barn upp till både ”fröken” och bibliotekarien medan högstadieelever i allmänhet lyssnar mer på kompisarna.

Barnbibliotekarien på Täby Huvudbibliotek tyckte att detta skulle kunna upplevas som jobbigt om hon skulle bokprata för högstadieungdomar. Om flera i klassen har en negativ och nedlåtande attityd till bibliotekarien som bokpratrar kan det vara svårt att hålla uppe ”gnistan” i resten av klassen. I den tidigare nämnda artikeln om FLN-litteratur ur *Barnboken* från 1992 nämns ett uttalande från dåvarande chefen för Rabén och Sjögrens barnboksavdelning, där hon säger att ungdomsböcker som verkligen läses är sådana som sprids genom mun till mun-metoden. Dessa böcker har inte förmedlats genom skolan [och troligtvis inte genom biblioteket heller, min anm.] trots att en av skolans uppgifter är att vara litteraturförmedlare.⁹⁶ En bibliotekarie som Ögland pratat med uppmärksammar också detta dilemma. Denne bibliotekarie menar att bibliotekarierna är eniga om att det är tipsen från kamraterna som är de tyngst

⁹⁵ Ögland, 1987, s. 8.

⁹⁶ Hansson, Jan, 1992, s. 25.

vägande och att man kan dra fördel av detta genom att ta med sig en klassiker som garanterat någon har läst och tyckt om. Grupptricket kan dock även få motsatt effekt. Bibliotekarien i Öglands undersökning nämner ett tillfälle då hon talade med stor entusiasm om en bok men avbröts av en elev som sa: ”Jag har läst den och den var skittråkig”.⁹⁷

Man kan konstatera att grupptrick från kamraterna kan vara ett problem, men bör inte låta det hindra ens arbete. Dessutom kan detta vara ett problem även på mellanstadiet, vilket man ska vara medveten om. Av mina informanter på Täby Huvudbibliotek uppgav 11 av 40 personer att de tyckte att det skulle vara ”mycket bra” med bokprat på högstadiet. Av dessa 11 hade 8 personer haft bokprat på mellanstadiet och hade förmodligen positiv erfarenhet av de tidigare bokpratena. 11 som tycker att det vore ”ganska bra” med bokprat på högstadiet och bara 1 av dem hade *inte* tidigare erfarenhet av detta från mellanstadiet. Av de 6 informanter som uppgav svaret ”Ganska dåligt” eller ”Mycket dåligt” på frågan hade 4 stycken upplevt bokprat. Trots att några alltså helst skulle se att man inte har bokprat på högstadiet verkar det som att de allra flesta gärna ser en fortsättning på bibliotekariens tipsande och förmedlande av litteratur. Jag tror att det kan vara nyttigt och ibland rentav nödvändigt att tänka i nya banor när man bokpratar för högstadiel elever, då de har andra behov än barn på låg- och mellanstadiet. Elisabeth Simonsson från Dieselverkstadens bibliotek hade idéer om att använda sig av fler medier än böcker samt att kanske vara två bibliotekariers som bokpratar i stället för en. Andra förslag skulle kunna vara att göra bokprat till samtal kring böcker i stället för presentationer av böcker.

Bemötandet

Bemötandet är förstås mycket viktigt och av central betydelse för att biblioteket ska bygga upp en nöjd krets av låntagare. Det spelar ingen roll hur många förstklassiga ungdomsböcker som trängs i hyllorna om miljön känns tråkig och om personalen är oengagerad, snorkig eller avvisande. I undersökningen *Ungdomar och bibliotek – en avgrund emellan?* av Lotta Alverlin kallar en av de intervjuade bibliotekarierna ungdomar och läsning för ”bibliotekens trauma”. Hon menar att när barnen är små sliter de praktiskt taget sönder bilderböckerna och i slukaråldern bär de hem kassar fulla av biblioteksböcker för att sedan upphöra att komma till biblioteket i tonåren.

⁹⁷ Ögland, s. 8.

Bibliotekarien menar att hon inte tycker att det gör något att tonåringarna slutar komma till biblioteket och tillägger ”Varför måste alla vara på biblioteket?”⁹⁸

Uttalandet kommer alltså från en av bibliotekarierna i Alverlings undersökning, som gjordes för över tio år sedan, men tyvärr kan man nog stöta på samma inställning hos vissa bibliotekarier även idag. Det är skrämmande att en del bibliotekarier hellre inte ser några ungdomar alls på biblioteket än ungdomar som är nyfikna, intresserade och ställer krav. Lyckligtvis har jag inte stött på någon sådan inställning på de bibliotek jag undersökt.

Mina informanter i Täby verkar nöjda med det bemötande de får, speciellt på barnavdelningen där 85 procent anser sig vara mycket nöjda. Bara en informant tycker att bemötandet är ganska dåligt och ingen att det är mycket dåligt. 40 procent av flickorna uppger att de inte vet vad de tycker om bemötandet på vuxenavdelningen, troligtvis därför att de mest håller till på barn/ungdom. 3 personer har uppgett att de tycker att de blir ganska dåligt bemötta på vuxenavdelningen. Visserligen är det ingen hög siffra, men målet måste ändå vara att ingen känner sig dåligt bemött. Av svaren på följdfrågan (där informanterna ombads ge exempel på dåligt bemötande) kan man utläsa att personalen vid något tillfälle behandlat informanterna som barn och kontrollerat dem onödigt mycket (”De frågar hur gammal man är och vad man gör på den sidan”, ”Behandla en som dom vuxna och inte som femåringar”). Detta har antagligen skett på vuxenavdelningen.

I Lena Lundgrens uppsats *Bibliotekens och barns kunskapande* kommer Lundgren fram till att det, på hennes undersökningsbibliotek, var en större andel flickor än pojkar som ställde referensfrågor angående skoluppgifter.⁹⁹ Ett problem som jag har pratat med flera bibliotekarier om och som jag även har upplevt själv vid arbetet i informationsdisken på bibliotek är att högstadieungdomar ofta har mycket vaga uppfattningar om vilken sorts litteratur de letar efter. Ibland vill de ha t.ex. ”något om 1700-talet” eller ”något om vilda djur” och då tar det en stund att komma fram till en lämplig avgränsning av ämnet. Andra gånger frågar högstadieelever efter mycket specifika ämnen i stället, som ”japanska flygplan under andra världskriget” eller liknande. Om man hittar något specifikt i ett sådant ämne är det sällan skrivet på ett sätt som passar en 13-åring utan på alldeles för hög nivå. Svårigheter som dessa kan leda till att en redan stressad bibliotekarie kanske inte lyckas bemöta låntagaren på bästa sätt; det kan t.ex. vara lätt att uppfatta ”för breda” frågor som oseriösa eller oengagerade – ”varför ska jag anstränga mig att hitta lämpliga böcker å

⁹⁸ Andersson, s. 17.

⁹⁹ Lundgren, 1997, s. 55.

honom/henne om han/hon inte ens bemödat sig att ta reda på vad han/hon ska skriva om egentligen?”.

Lundgren menar att bibliotekspersonalen lägger ner åskillig tid på att diskutera med eleverna och hjälpa dem att avgränsa ämnena trots att det egentligen borde vara lärarens uppgift. Det är läraren som vet avsikten med uppgiften och som känner eleverna. Därför, menar Lundgren, är det först *efter* problemformuleringen som bibliotekarien ska komma in.¹⁰⁰ Den vuxenbibliotekarie jag intervjuat från Täby Huvudbibliotek nämner spontant att högstadiel elever ibland har något orealistiska idéer om informationssökning och tror att ”allt” går att finna i datorn. Hon säger också att det ibland är svårt att veta om de hittat på de uppgifter de söker information om själva eller om en lärare gjort avgränsningar.

Jag tror också att ett ökat samarbete mellan lärare och bibliotekarier vore både viktigt och givande. Ibland kommer t.ex. en hel högstadielklass in till biblioteket under skoltid på uppdrag av läraren. Ofta ska då alla elever ha böcker/information om samma tema t.ex. Afrika, medeltiden etc. I sådana fall tycker jag att det vore lämpligt om läraren kunde kontakta biblioteket i förväg så att bibliotekarien hinner förbereda sig och ta reda på vilket material som finns *innan* hela klassen väljer in till informationsdisken. Både eleverna och bibliotekarien skulle tjäna på det! Eleverna skulle få snabbare service och säkerligen ett trevligare och mindre stressat bemötande av bibliotekarien. Bibliotekarien hinner förbereda sig i lugn och ro och kan kanske lägga undan ett par böcker till klassen innan den kommer så att han eller hon slipper leta febrilt och kanske gå ner till magasinet upprepade gånger under klassbesöket. Läraren tjänar också på att kontakta bibliotekarien innan så att denne kanske kan få reda på i tid om det finns för litet material om ett speciellt ämne på biblioteket för en hel klass.

Missförstånd sker mycket lätt i referensarbetet. Det är viktigt att vara lyhörd och ödmjuk i arbetet med ungdomar som letar efter litteratur. Vid ett tillfälle när jag var på Täby Huvudbibliotek för att dela ut enkäter kom det en tonårsflicka fram till informationsdisken och frågade efter en bok som skulle stå på avdelning Uvnd. Bibliotekarien blev lite förbryllad då hon inte kände till ett sådant signum men följde med henne bort till vuxenavdelningens hyllor för U (Naturvetenskap). Någon hylla med signum ”Uvnd” fanns förstås inte och flickan tillfrågades vad boken hette och vad den handlade om. Hon såg lite besvärad ut och sa att hon inte visste. Det visade sig att hon i själva verket letade efter en bok på ungdomsavdelningen med signum

¹⁰⁰ Lundgren, 2000, *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*, 41 f.

”uVnd”, dvs. Sexualitet/könssjukdomar. Bibliotekarien visade henne då till den hyllan i stället och flickan verkade nöjd och lättad. Om bibliotekarien i stället hade sagt ”Om du varken vet vad boken heter eller vad den handlar om så kan jag knappast hjälpa dig , eller hur?” eller något liknande snorkigt till henne hade hon kanske dragit sig för att komma tillbaka och fråga i informationsdisken på ett tag. Ett exempel på missuppfattning som Lundgren nämner i sin uppsats är då en flicka frågar efter en bok som heter *Blåmarken*. Bibliotekarien undrar om den verkligen heter så och kommer efter en stund på att flickan nog menar *Blånärken*. Det visar sig stämma.¹⁰¹

Om bibliotekarien släppt frågan för tidigt hade flickan gått ifrån biblioteket utan att känna att hon fått någon hjälp och utan någon bok. Att inte ge upp för tidigt är förstås viktigt i allt referensarbete, men inte minst då man har att göra med tonåringar som kanske just ”gått över” från barn till vuxenavdelningen och ska börja känna sig hemtama där.

En intressant fråga är: Till vilken grad ska man hjälpa högstadieungdomarna att leta efter litteratur? Ska man berätta vilken hylla böcker om t.ex. andra världskriget står på och be dem komma tillbaka om det blir problem, ska man visa dem till rätt hylla och be dem leta själva eller ska man hjälpa dem med att plocka ut lämpliga böcker? Självklart får man handla olika i olika situationer, men det kan vara bra att ha en ”policy” som man går efter i de flesta fall.

Efter arbetet med denna uppsats har jag kommit fram till att en hel del återstår innan folkbiblioteken blir mer attraktiva för ungdomar. Icke att förglömma har jag också sett flera lyckade exempel som visar att arbete baserat på entusiasm, kunskap och nytänkande lönar sig!

¹⁰¹ Lundgren, 2001, s. 44 f.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar tonårsflickors biblioteksvanor på folkbibliotek. Syftet med uppsatsen var att undersöka hur flickor som går på högstadiet, och alltså är mellan 13 och 16 år, använder sig av folkbiblioteket. Mina frågeställningar var:

- Vad erbjuder folkbibliotekets barn- respektive vuxenavdelningar dagens högstadiesflickor vad gäller medier och programverksamhet?
- Hur använder sig denna målgrupp av folkbibliotekets tjänster och utbud?
- Hur blir flickorna bemötta av bibliotekarierna på barn- respektive vuxenavdelningen?
- Vad har flickorna själva för önskemål om hur ett folkbibliotek ska vara utformat och vad ska det erbjuda unga tonårsflickor vad gäller medier och programverksamhet?

För att besvara mina frågeställningar genomförde jag en enkätundersökning bland 40 högstadiesflickor på Täby Huvudbibliotek samt intervjuer med personal från både barn- och vuxenavdelningen. Intervjuer genomfördes också på Dieselverkstadens bibliotek för att därigenom jämföra de båda undersökningsbiblioteken.

Enkätundersökningen visade att majoriteten av informanterna på Täby Huvudbibliotek besöker sitt folkbibliotek minst en gång per månad och då lånar litteratur till studier, dock främst skönlitteratur. De besöker oftast folkbiblioteket på vardagseftermiddagar och då oftast barn- och ungdomsavdelningen där också de flesta trivs bäst och anser sig bli bemötta på ett bra sätt. De allra flesta har upplevt bokprat på mellanstadiet och majoriteten vill se en fortsättning även under högstadiet. Majoriteten av informanterna är mycket nöjda med bibliotekets utbud av böcker för dem men mer osäkra på det övriga utbudet i form av skivor, tidskrifter och programverksamhet.

Intervjuerna med personal från Täby Huvudbibliotek visar att högstadieungdomar har ”kommit i kläm” mellan barn- och vuxenavdelningen och att ingen av avdelningarna riktigt satsar på dem. Intervjuerna med personal från Dieselverkstadens bibliotek visar på en öppen hållning gentemot ungdomar, satsning på många olika medier och försök till programverksamhet för högstadieungdomar.

Källförteckning

Otryckt material i uppsatsförfattarens ägo

Enkätmall för undersökning på Täby Huvudbibliotek.

40 enkäter ifyllda av informanter på Täby Huvudbibliotek under janurari och februari 2003.

Intervju med barnbibliotekarie Inger-Anne Herlitz från Täby Huvudbibliotek, 17 februari 2003.

Intervju med vuxenbibliotekarie Lena Fahle från Täby Huvudbibliotek, 28 mars 2003 (frågorna skickades via e-mail från uppsatsförfattaren till Lena Fahle).

Intervju med biblioteksmedarbetarna Lennart Sandgren och Elisabeth Simonsson från Dieselverkstadens bibliotek, 25 mars 2003.

Enkätssammanställning från Dieselverkstaden, gjord under 2001.

Tryckt material

Alverlin, Lotta, *Ungdomar och bibliotek - en avgrund emellan? En jämförelse mellan det ungdomar önskar sig av biblioteken och det ett bibliotek erbjuder*. Specialarbete i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås , nr 1990:12.

Andersson, Maria, *Bokmal eller datanörd? En studie i högstadieelevers läs- och biblioteksvanor*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr 1999:26.

Blåns, Maria, *Varannan damernas? En undersökning av jämställdheten i folkbibliotekens litteraturförsörjning för ungdomar*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr 1997:40.

Christian-Smith, Linda K., *Becoming a woman through romance* (New York 1990).

- Dahlström, Britt, *"Stå mellan hyllorna och kramas"*. *Bibliotekariers attityd till ungdomars biblioteksanvändande och läsning*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr. 2000:8.
- Evenshaug, Oddbjorn och Hallen, Dag, *Barn- och ungdomspsykologi*, 2 uppl. (Lund 2001).
- Forsmalm, Stellan, "Nu satsar man stort på fritidsgårdarna", *Biblioteksbladet* nr 4 1984, s. 75.
- Furuland, Lars, m fl., *Ord och bilder för barn och ungdomar 3. Ungdomslitteraturen . Historik, kommentarer, texturval*. (Stockholm 1994)
- Goldinger, Barbro, *Tonårstiden. Utvecklingen från förpubertet upp till vuxen ålder* (Stockholm 1986).
- Hansson, Jan, "Litteraturen i skolan: vad har FLN-romanen som inte ungdomsboken har?", *Barnboken* nr 1 1992, s. 24.
- Hansson, Johanna, 1999, "Det är något motsägelsefullt med skolbiblioteken", *Barn & Kultur* nr. 4-5 1999. (Finns även med i *Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002, s. 54-59).
- Johnsson-Smaragdi, Ulla, *TV och bokläsning – samspel eller konkurrens? Bokens ställning i mediekonkurrensen över tre decennier* (Malmö 2002).
- Jonasson, Dag, "Biblioteken struntar i ungdomskulturen – eller upphörde livet efter 1970?", *Biblioteksbladet* nr 2 1995, s. 40-41.
- Lieberg, Mats: "Ungdomarna och det offentliga rummet", *Ungdomar i skilda sfärer*, s. 187-234 (Stockholm 1993).
- Lindberg, Jenny, "Historien om en ungdomshörna", *Biblioteksbladet* nr 8 1995, s.260.
- Lindqvist, Britt-Inger, "Svårt få ungdomarna läsa böcker om inte fritidsledarna gör det", *Biblioteksbladet* nr 4 1984, s. 74-75.
- Lundgren, Lena, *Biblioteken och barns kunskapande. En undersökning av referensarbetet på två barn- och ungdomsavdelningar*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr. 1997:24.
- Lundgren, Lena, m fl., *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*, Stockholm (Stockholm 2000).
- Magnusson, Ann-Christin, "Kista bibliotek satsar på unga vuxna" samt "Att utveckla unga vuxnas biblioteksanvändning", *Biblioteksbladet* nr 2 1995, s. 42-43 .
- Marberg, Ann, *Tonårsflickors bok- och biblioteksvanor samt biblioteksintresse. En intervjuundersökning med 10 flickor på högstadiet i Färgelanda*

- kommun*. Specialarbete i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås , nr 1989:1.
- Paulson, Bjarne, ”Framtiden, kärleken och musiken – ungt bibliotek i Södertälje”, *Biblioteksbladet* nr 8 1995, s. 258-259.
- Rabe, Anina, ”Biblioteken struntar i ungdomskulturen - eller upphörde livet efter 1970?”, *Biblioteksbladet* nr 2 1995, s. 41.
- Sjöberg, Boel, ”Se lite roligare ut liksom”. Intervju med ungdomar om bibliotek, *Biblioteksbladet* nr 8 1998, s. 210-212.
- Skolbibliotek i fortsatt medvind. Fler idéer och modeller*. Artiklar ur *Barn och Kultur* 1994-2002 (Lund 2002).
- Steinsaphir, Marianne, ”Ordynkel på Höganäs Ungdomsbibliotek”, *Biblioteksbladet* nr 2 2003, s. 8.
- Toijer-Nilsson, Ying, och Westin, Boel, *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken* (Stockholm 1994).
- Ulfgard, Maria, *För att bli kvinna – och av lust. En studie i tonårsflickors läsning* (Lund 2002).
- Wennerlund, Staffan, ”Varför bibliotek – när det finns rock’n roll?”, *Biblioteksbladet* nr 8 1998, s.205.
- Åberg, Åke, ”Barnbibliotekets begynnelse – en shanty”, *Förr och nu* nr 1 å 1981, s. 14-37.
- Ögland, Malin, *Att sprida lust till läsning. Några tankar om bokprat på högstadiet*. Specialarbete i biblioteks- och informationsvetenskap framlagd vid Institutionen Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås, nr. 1987:27.

Elektroniska resurser

Axiells hemsida:

URL: www.axiell.se/234_nack.html (2003-03-01)

Arbetsförmedlingens hemsida:

URL: www.ams.se/admin/Documents/ams/arbdata/arblos/2003/arb0303k.pdf
(2003-04-02)

Täby Kommuns hemsida:

URL: www.taby.se, se länken Om kommunen / Täby i siffror (2003-03-29)

Övrigt

Telefonsamtal med Täby Kommuns informationsavdelning, 3 april.

Telefonsamtal med Nacka Kommuns informationsavdelning, 3 april.

ENKÄT: Högstadieflickor på bibliotek

Ge endast ett svar per fråga och markera ditt svar genom att sätta ett kryss efter det svarsalternativ du väljer. Tack påförhand för att du ställer upp!

1. Ålder: _____ år

2. Hur ofta brukar du besöka folkbiblioteket?

Minst en gång i veckan _____

Minst en gång i månaden _____

Minst en gång per termin _____

Minst en gång om året _____

Mer sällan _____

3. Vilken är den främsta anledningen till att du besöker folkbiblioteket?

Använda Internet _____

Studera _____

Låna böcker för studie r _____

Låna böcker för privat bruk _____

Låna CD-skivor _____

Låna tidskrifter _____

Låna övriga medier _____

Annat _____

4. Hur ofta besöker du skolbiblioteket?

- Minst en gång i veckan ____
- Minst en gång i månaden ____
- Minst en gång per termin ____
- Minst en gång om året ____
- Mer sällan ____
- Saknar skolbibliotek ____

5. Vilken är den främsta anledningen till att du besöker skolbiblioteket?

- Använda Internet ____
- Studera ____
- Låna böcker för studier ____
- Låna böcker för privat bruk ____
- Låna CD-skivor ____
- Låna tidskrifter ____
- Låna övriga medier ____
- Annat ____
- Saknar skolbibliotek ____

6. När brukar du besöka folkbiblioteket?

- Vardagsförmiddagar ____
- Vardagseftermiddagar ____
- Helger ____
- Varierande ____

7. Besöker du oftast barn/ungdoms-avdelningen eller vuxenavdelningen?

- Oftast barn/ungdom ____

Oftast vuxen _____

Varierande _____

8. Går du oftast ensam eller i sällskap till folkbiblioteket?

Oftast ensam _____

Oftast i sällskap _____

8 b. (Besvaras endast av dig som svarat "Oftast i sällskap" på förra frågan)

Vem brukar du besöka folkbiblioteket tillsammans med?

Klasskompis _____

Annan kompis _____

Syskon _____

Förälder _____

Någon annan _____

9. Hur ofta besökte du folkbiblioteket under mellanstadiet?

Minst en gång i veckan _____

Minst en gång i månaden _____

Minst en gång per termin _____

Minst en gång om året _____

Mer sällan _____

10. Fick du vara med om "bokprat" (=bibliotekarien tipsar om böcker och det ges ev. möjlighet att låna) med klassen på mellanstadiet?

Ja _____

Nej _____

11. Vad skulle du tycka om "bokprat" under högstadiet?

Mycket bra _____

Ganska bra	----
Vet inte	----
Ganska dåligt	----
Mycket dåligt	----

12. Hur tycker du att du blir bemött på folkbibliotekets

a) barn/ungdoms-avdelning b) vuxenavdelning

Mycket bra	----	----
Ganska bra	----	----
Vet inte	----	----
Ganska dåligt	----	----
Mycket dåligt	----	----

12b. För dig som svarat att du blivit ganska dåligt eller mycket dåligt bemött på förra frågan: ge gärna exempel och ange om det hände på barn/ungdoms- eller vuxenavdelningen!

13. Upplever du att folkbiblioteket satsar på högstadiesflickor som låntagar- och besöksgrupp?

I mycket stor utsträckning	----
I ganska stor utsträckning	----
Vet inte	----
I ganska liten utsträckning	----
I mycket liten utsträckning	----

Egna kommentarer:

14. Är du nöjd med folkbibliotekets utbud för högstadieflickor när det gäller

a)böcker b)tidskrifter c)CD-skivor d)programv.

Mycket nöjd	----	----	----	----
Ganska nöjd	----	----	----	----
Vet inte	----	----	----	----
Ganska missnöjd	---	---	---	---
Mycket missnöjd	---	---	---	---

Egna kommentarer:

15. Vad för sorts böcker lånar du oftast på folkbiblioteket?

Skönlitteratur (= romaner, noveller, dikter)	----
från barn/ungdomsavdelningen	---
Faktaböcker från barn/ungdomsavdelningen	---
Skönlitteratur från vuxenavdelningen	----
Faktaböcker från vuxenavdelningen	---

16. Skulle du besöka folkbiblioteket oftare om du hade tid?

Ja _____

Vet inte _____

Nej _____

17. Använder du regelbundet bibliotekets webbaserade tjänster för att söka i katalogen, låna om böcker, reservera böcker m.m.?

Ja _____

Nej _____

Har inte hört talas om dessa tjänster _____

18. Vad saknar du för någonting för högstadiesflickor på biblioteket?

19. Trivs du bäst på barn/ungdom- eller vuxenavdelningen?

Barn/Ungdom _____

Vuxen _____

Vet inte _____

20. Har ni fått besöka folkbiblioteket genom skolan på högstadiet?

Ja _____

Nej _____

21. Var skulle du vilja att en eventuell tonårsavdelning skulle placeras?

På barn/ungdomsavdelningen _____

På vuxenavdelningen _____

Vet inte _____

Egen avdelning _____

Egna kommentarer:

Tack för din medverkan!